

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ เกษตรสมัยใหม่ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรสมัยใหม่
3. แนวคิดการพัฒนาโมเดลประเทศไทย 4.0
4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

2.1.1 ความหมายของรูปแบบ

อุทุมพร จามรมาน (อ้างถึงใน นิตยา เทพอรุณรัตน์, 2541, น. 56) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า หมายถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ จึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติหลายตัวแปรและตัวแปรดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2545, น. 27) กล่าวว่ารูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2545, น. 62) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์

ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

ทิตานา แชมมณี (2548, น. 220) กล่าวว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเช่นคำอธิบายเป็นแผนผังไดอะแกรมหรือแผนภาพเพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

รัตน์ะ บัวสนธิ์ (2552, น. 124) กล่าวว่า รูปแบบความหมายของรูปแบบจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้

1. แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงรูปแบบใน ความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

2. แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่ เรียกว่า “Mathematical Model”

3. แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบใน ความหมายนี้บางที่เรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการ สอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

Willer (1967, p. 15) กล่าวว่า รูปแบบเป็นการสร้างความคิดรวบยอดของชุด ปรากฏการณ์จุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในนิยามความสัมพันธ์และข้อเสนอของระบบของ รูปนัยที่เกี่ยวข้อง

Nadler (1980, อ้างถึงใน นิตยา เทพอรุณรัตน์, 2557, น. 56) ได้สรุปความหมายของ รูปแบบไว้ว่า เป็นการนำทฤษฎี แนวทางและกรอบแนวคิดมาพัฒนาเพื่อที่สามารถแปลความหมาย ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้

Smith et. al. (1980, อ้างถึงใน นิตยา เทพอรุณรัตน์, 2557, น. 102) ได้ให้ความเห็น ว่ารูปแบบ หมายถึงการย่อส่วนของจริงให้ช่วยทำความเข้าใจในข้อเท็จจริงปรากฏการณ์หรือ พฤติกรรมต่าง ๆ โดยการวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้นเหมือนตัวแทนความจริงแต่มีใช้ข้อเท็จจริงหรือ ปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น

Bardo and Hartman(1982, p. 70) ได้ขยายความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง อะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจรูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรือ อธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียด ทุกแง่มุมส่วนการที่จะระบุว่ารูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมีรายละเอียดมากน้อย เพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรมียุคประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดตายตัวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ ละอย่างและวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ

Stoner and Wankel(1986, p. 12) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์เพื่อให้เราได้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้นได้ง่ายขึ้น

Keeves (1988, p. 559) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า หมายถึง การแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร

Samson Daft and Daft. (2012, p. 20) ได้ให้ความหมายรูปแบบว่า หมายถึง ตัวแทนอย่างง่าย ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมืออธิบายมิติหรือ ปรากฏการณ์ที่สำคัญ ๆ บางมิติขององค์การ

จากความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ผู้วิจัยสรุปได้ว่ารูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบ ที่ย่อส่วนของตัวแปรต่าง ๆ มาเป็นโครงสร้าง เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น ซึ่งอยู่ในรูปแบบของโครงสร้างองค์ประกอบ หรือแบบจำลองของความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย องค์ประกอบความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างทักษะชีวิต และอาชีพผู้เรียนด้านเกษตรสมัยใหม่ ได้แก่การวิเคราะห์สภาพของสถานศึกษา การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับชุมชนการประเมินทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่และการใช้ข้อมูลย้อนกลับ

2.1.2 ลักษณะของรูปแบบที่ดี

คองคักดี สันตพฤษวงค์ (2529, น. 15) กล่าวถึงคุณลักษณะของรูปแบบที่ดีว่า ควรประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร
2. นำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์
3. ควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. ควรนำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษาได้
5. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

พูนสุข หิงคานนท์ (2540, น. 53) สรุปถึงรูปแบบที่ดีไว้ว่า ควรมีลักษณะ 5 ประการคือ

1. ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าการเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรรวม ๆ

2. นำไปสู่การทำนายผลที่จะตามมาโดยสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์
3. อธิบายถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ศึกษาได้
5. สอดคล้องกับกรอบของทฤษฎีของสิ่งที่จะใช้รูปแบบนั้นมาอธิบาย

อุทุมพร จามรมาน (2541, น. 115) อธิบายลักษณะของ Model ผลการวิจัยไว้ว่า ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. นำไปสู่การอธิบายและทำนายได้โดยข้อมูลจากการสังเกตที่เชื่อถือได้
2. นำไปสู่ผลเดิมถ้ามีการทดลองซ้ำ ๆ
3. นำไปสู่การอธิบายเชิงสาเหตุ (Causal)
4. ช่วยขยายความรู้และนำไปสู่การแสวงหาความรู้ได้มากขึ้น
5. มีความชัดเจนตรวจสอบได้
6. กระบวนการสร้างโมเดลเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและไม่สิ้นสุด

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548, น. 15) กล่าวถึง คุณลักษณะที่ดีของรูปแบบ 5 ประการคือ

1. รูปแบบต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างตามตัวแปรที่ศึกษา
2. รูปแบบสามารถใช้ในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงคุณภาพของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจนแล้วยังใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังจะศึกษา
5. สอดคล้องกับทฤษฎีของเรื่องที่จะนำมาศึกษา

Eisner (1976, p. 135 - 150) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ ในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณโดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้มีได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) อย่างใดอย่างหนึ่งแต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัยเนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริงในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผลทั้งนี้ เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้นผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรมและมีคุณพินิจที่ดีทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์การพิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิผู้นั้นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคนนับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผลการวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอทั้งนี้การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพประสบการณ์และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

Keeves (1988, p. 560) กล่าวถึงหลักในการสร้างรูปแบบ 4 ประการ ซึ่งหลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของรูปแบบด้วยคือ

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์ของตัวแปรแบบมีโครงสร้าง
2. รูปแบบควรเป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่ได้และสามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกตหรือมีข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุน
3. รูปแบบควรมีการระบุถึงกลไกเชิงเหตุผลในการอธิบายปรากฏการณ์ได้
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่ศึกษาโดยสร้างแนวคิดและความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่ารูปแบบที่ดีควรมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ ควรประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ของตัวแปรมีโครงสร้าง 2) มีลักษณะที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลและสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) มีโครงสร้างหรือกลไกเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในเชิงเหตุผลได้อย่างชัดเจน 4) นำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่ของปรากฏการณ์ที่ศึกษานอกจากนี้คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่ควรพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างรูปแบบและ 5) ทฤษฎีของเรื่องหรือปรากฏการณ์ที่จะนำรูปแบบดังกล่าวไปอธิบายด้วยซึ่งข้อสรุปนี้ผู้วิจัยจะได้นำไปประกอบการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์สามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดประสิทธิผลอย่างรอบด้านต่อไป

2.1.3 ประเภทของรูปแบบ

Smith (2001, p. 461) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงกายภาพจำแนกเป็นรูปแบบรูปปั้นที่มีลักษณะคล้ายของจริงเช่น เครื่องบินจำลองและรูปแบบเชิงอุปมาที่มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริงเช่นการทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนทำการทดลองจริง

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์จำแนกเป็นรูปแบบข้อความซึ่งเป็นการใช้ข้อความในการอธิบายย่อยเช่นคำพจนานาลักษณ์งานและรูปแบบทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

Keeves (1988, p. 561 - 565) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ไว้ 4 ประการ คือ

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปแบบเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมเช่นรูปแบบการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษาแผนภูมิหรือรูปภาพเพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นต้น

3. Mathematic Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาศึกษาศาสตร์และการบริหารการศึกษา

4. Casual model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์แบบ Path Analysis โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้นในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทางการศึกษา (Models of Educational Leadership and Management)

Bush (1986, p. 72 - 79) ได้กล่าวถึงรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา 6 รูปแบบ คือ Formal Model, Collegial Model, Political Model, Subjective Model, Ambiguity Model, Cultural Model ซึ่งมีลักษณะสำคัญของแต่ละรูปแบบและในแต่ละรูปแบบมีข้อแตกต่างกันที่เห็นได้ชัดใน 4 ประเด็นคือเป้าประสงค์ (Goals) โครงสร้างองค์กร (Structure) สภาพแวดล้อมภายนอก (Environment) ความเป็นผู้นำ (Leadership) และได้สังเคราะห์มาจากตัวอย่างระบบบริหารจัดการสถานศึกษาที่พบอยู่ทั่วไปตามโรงเรียนโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบทางการ (Formal Models) เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นทางการพบได้ทั่วไปตามสถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบทางการจะยึดหลักที่องค์กรเป็นระบบที่มีการบริหารจัดการเป็นลำดับขั้นโดยผู้บริหารยึดถือหลักการ

และเหตุผลในการสั่งการและปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้และตกลงกันไว้กับเพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกองค์กรในการนี้หัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กรจะเป็นผู้ครอบครองอำนาจในการบังคับบัญชาซึ่งได้มาโดยตำแหน่งที่เป็นทางการภายในองค์กรและมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนตลอดจนมีส่วนรับผิดชอบหน่วยงานภายในองค์กรในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกั้องค์กรรูปแบบทางการแสดงถึงลักษณะที่มั่นคงและเป็นทางการขององค์กรและวิถีทางในการควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้นำ

2. รูปแบบไม่เป็นทางการ (Ambiguity Models) เป็นแนวคิดการบริหารจัดการการศึกษาที่ถูกคิดค้นและพัฒนาขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1970 โดยนักทฤษฎีกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา นักทฤษฎีเหล่านี้คือพวกที่ไม่เห็นด้วยและไม่พึงพอใจต่อแนวคิดของรูปแบบทางการ (Formal Models) ซึ่งพวกเขามองว่าไม่เพียงพอหรือไม่สมบูรณ์พอสำหรับองค์กรจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเกิดสภาพวิกฤติความไม่มั่นคงหรือสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนภายในองค์กร Bush (อ้างถึงในนันทรัตน์ เจริญกุล, 2549, น. 52 - 54) ได้แบ่งลักษณะสำคัญของรูปแบบนี้ออกเป็น 8 ประเด็นคือ 1) การขาดความชัดเจนเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ขององค์กร 2) องค์กรมีเทคโนโลยีที่มีความซับซ้อนและเป็นปัญหาซึ่งทำให้ยากแก่การเข้าใจขั้นตอน หรือกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้รูปแบบไม่เป็นทางการ 3) เป็นการแบ่งแยกออกเป็นส่วน ๆ และไม่มี ความคงทนถาวรโดยจะมีการแบ่งสมาชิกขององค์กรออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างหลวม ๆ 4) โครงสร้างองค์กรนั้นมีปัญหาเนื่องจากขาดความแน่นอนในเรื่องของอำนาจที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลมากกว่าหนึ่งกลุ่มหรือหน่วยงานมากกว่าหนึ่งหน่วยจึงอาจมีการใช้อำนาจซ้ำซ้อนกันระหว่างหน่วยงานฝ่ายแผนกหรือกลุ่มบุคคลภายในองค์กรหรือสถาบัน 5) มีการบริหารจัดการองค์กรซึ่งมีภารกิจหลักในการให้บริการลูกค้าหรือผู้บริโภคตัวอย่างเช่นใน องค์กรทางการศึกษาบุคคลทั่วไปมักคาดหวังว่าครูควรจะสนองตอบความต้องการของนักเรียน นักศึกษาให้มากเท่าที่จะเป็นไปได้มากกว่าที่จะมุ่งทำงานภายใต้การควบคุมหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเพียงอย่างเดียว 6) มีลักษณะตามแนวความคิดเกี่ยวกับการหมุนเวียนกันของบุคคลหรือสมาชิกองค์กรในการเข้ามามีบทบาทตัดสินใจและบริหารจัดการกิจกรรมขององค์กรในโอกาสและใน สถานการณ์ที่ต่างกัน 7) สาเหตุของความไม่ชัดเจนหรือไม่เป็นทางการ ที่เกิดขึ้นและมีอิทธิพลต่อ องค์กรนั้นมาจากสัญญาณปัจจัยและสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น ในปัจจุบันมีหลักฐานเป็นที่ ประจักษ์กันอยู่ทั่วไปว่าองค์กรหรือสถาบันการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับ หรือมีการปรับตามอุปสงค์หรือ ความต้องการของสิ่งแวดล้อมและกลุ่มบุคคลภายนอกองค์กรมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะโรงเรียนราษฎร์ และสถาบันการศึกษาเอกชนซึ่งต้องมีการผันแปร และปรับตามกระแสความต้องการของทั้งนักเรียน และผู้ปกครอง 8) การเน้นที่การตัดสินใจโดยฉับพลัน หรือโดยมิได้วางแผนล่วงหน้ามาก่อนซึ่งมักเกิด ขึ้นอยู่บ่อยครั้ง

2.1.4 องค์ประกอบของรูปแบบ

Getzels and Guba (1957, pp. 423 - 441) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบเป็น 2 องค์ประกอบ คือ

1. สถาบัน (Institution) เป็นระบบของสังคมที่มีการกำหนดแนวปฏิบัติไว้เป็นแนวทาง และมีการนำเอาแนวปฏิบัติมาใช้อย่างสม่ำเสมอหน่วยย่อยของสถาบันแบ่งออกเป็นบทบาท (Role) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งบทบาทจะเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของบุคคลในบทบาทนั้น จะหมายถึงลักษณะของตำแหน่งหน้าที่และสภาพซึ่งอยู่ภายใต้สถาบันและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของ ผู้สวมบทบาทในส่วนของความคาดหวังเป็นเรื่องของเกณฑ์มาตรฐานของสังคมหรือสถาบันที่มุ่งหวังจะได้รับจากผู้สวมบทบาทที่สมบูรณ์ควรกำหนดความสัมพันธ์กับบทบาทอื่น ๆ ภายในสถาบันแนวคิดนี้เองทำให้การกำหนดงานในแต่ละหน้าที่เป็นไปในรูปแบบของการลำดับชั้นโดย กำหนดให้บทบาทหนึ่งมีบทบาทต่อเนื่องไปกับอีกบทบาทหนึ่งต่อไปเรื่อย ๆ จนทำให้การดำเนินงานของสถาบันบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. บุคคล (Individual) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบสังคมสถาบันจะดำเนินการไปไม่ได้หากไม่มีองค์ประกอบด้านบุคคลซึ่งมีส่วนประกอบย่อยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของสถาบันอยู่ 2 ประการ คือ บุคลิกภาพ (Personality) และความต้องการ (Need Disposition) บุคลิกภาพของบุคคลมีความสำคัญต่อการวางตัวการสวมบทบาทและความต้องการในการทำงานในส่วนของความต้องการเป็นแนวโน้มในการพยายามทำตัวให้เหมาะสมและปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่แน่นอนของแต่ละคนโดยมีความคาดหวังบนพื้นฐานในการแสดงออก

Brown and Moberg (1980, pp. 16 - 17) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบตามแนวคิดเชิงระบบองค์กรที่ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม
2. เทคโนโลยี
3. โครงสร้าง
4. กระบวนการบริหารจัดการ
5. การตัดสินใจสั่งการซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบเกี่ยวกับการนำและการบริหารจัดการทางการศึกษา

Keeves (1998, pp. 386 - 387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้คือ

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้นได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

Bush (1986, pp. 37 - 174) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 8 องค์ประกอบ คือ

1. ระดับชั้นในการกำหนดเป้าหมายคือมีตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยหน่วยงานย่อย หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้กำหนดหรือบางครั้งก็ไม่สามารถเจาะจงไปได้ว่าเป็นใครที่เป็นผู้กำหนด

2. กระบวนการในการกำหนดเป้าประสงค์ซึ่งขั้นตอนของกระบวนการนี้จะมีตั้งแต่ผู้นำเป็นผู้กำหนดหรือมีการทำข้อตกลงกันหรือมาจากความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ หรือเป็นไปตามความคิดเห็นหรือคุณค่าของแต่ละกลุ่ม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าประสงค์กับการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจบนพื้นฐานของเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือกำหนดจากเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน หรือการตัดสินใจอาจลำเอียงไปตามเป้าหมายของกลุ่มหน่วยงานที่มีอิทธิพลสูง หรือเป็นไปตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล หรือเป็นการตัดสินใจที่มีพื้นฐานมาจากเป้าหมายขององค์กร หรือหน่วยงานย่อยในองค์กร

4. ลักษณะของกระบวนการตัดสินใจในบางรูปแบบ อาจมีการตัดสินใจที่เป็นเหตุเป็นผลเป็นไปอย่างร่วมมือกัน หรือเป็นการตัดสินใจเชิงการเมือง (แบ่งแย่งชิงอำนาจการตัดสินใจของแต่ละกลุ่ม) การตัดสินใจเป็นเรื่องส่วนตัว หรือตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามกรอบค่านิยมที่มีอยู่

5. ลักษณะของโครงสร้างเป็นการจัดโครงสร้างในองค์กรซึ่งบางองค์กรอาจจะแบ่งตามวัตถุประสงค์มีการจัดโครงสร้าง ต่ำ - สูง อย่างชัดเจนหรือเป็นการจัดตามความจริงซึ่งมีลักษณะเท่าเทียมกันหรืออาจเป็นการสร้างอาณาจักรของตัวเองหรือโครงสร้างเกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลหรือมาจากวัฒนธรรมที่เป็นเชิงประจักษ์

6. ความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม เป็นความเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมภายนอก อาทิเช่น ในบางรูปแบบผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือการร่วมรับผิดชอบอันเนื่องมาจากการตัดสินใจร่วมกัน หรือมีการเชื่อมโยงที่ไม่แน่นอนเนื่องจากกลุ่มภายนอกก็ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มาหาผลประโยชน์เช่นกัน หรือเป็นรูปแบบที่เห็นสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นแหล่งที่มาของค่านิยมและความเชื่อในองค์กร

7. แบบของการนำซึ่งมีตั้งแต่ผู้นำเป็นผู้กำหนดและผู้เริ่มต้น หรือผู้นำเป็นผู้ที่สร้างฉันทามติหรือเป็นผู้ที่ต้องแก่งแย่งชิงอำนาจและเป็นผู้ใกล้เคียงในเวลาเดียวกัน หรือมองลักษณะของผู้นำเป็นเชิงสัญลักษณ์ เป็นต้น

8. รูปแบบภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องโดยที่ที่เกี่ยวข้องมีตั้งแต่ผู้จัดการ (Managerial) ผู้เปลี่ยนแปลง (Transformational) ผู้ร่วมลงมือปฏิบัติการ (Participative) หรือให้ผู้นำเป็นผู้นำทางหลักคุณธรรม (Interpersonal) เป็นต้น

2.1.5 การพัฒนารูปแบบ

สมาน อัสวภูมิ (2537, น. 8 - 9) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัดโดยมีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบ
2. การสร้างรูปแบบในขั้นตอน
3. การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัด

4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2539, น. 9) ได้ทำการวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบระบบบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดโดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบของแนวคิดสำหรับการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ห้องค์การระบบงานและการประยุกต์การบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบรูปแบบระบบบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบรูปแบบระบบบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเป็นรูปแบบระบบบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การที่สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 6 สรุปและนำเสนอรูปแบบระบบบริหารคุณภาพแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และจัดทำรายงานผลการวิจัย

สุทัศน์ ขอบคำ (2540, น. 14 -15) ได้พัฒนารูปแบบเรื่องรูปแบบการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการโดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาทฤษฎีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและความคิดเห็นของผู้บริหาร การศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อยได้แก่ 1) การศึกษาทฤษฎีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา 2) ศึกษาสภาพการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการไปสู่จังหวัด 3) ศึกษาแนวคิดการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการไปสู่จังหวัดของผู้บริหารการศึกษาและนักวิชาการ 4) ศึกษารูปแบบการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของต่างประเทศและ 5) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาทั้ง ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีต่อการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการไปสู่ จังหวัด

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการพัฒนาเป็นการนำเอาผลการศึกษาจากขั้นตอนที่หนึ่งมา สังเคราะห์สร้างรูปแบบจำลองการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยได้แก่ 1) สร้างรูปแบบการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา 2) สอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 3) ปรับปรุงรูปแบบ 4) สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 2 และ 5) ปรับปรุงรูปแบบ

ดิเรก วรรณเศียร (2545, น. 46) ได้สรุปว่าการพัฒนาแบบจำลอง (Model Development) หมายถึง กระบวนการในการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลองซึ่งประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 การกำหนดหลักการและองค์ประกอบของแบบจำลอง

ขั้นที่ 3 การร่างแบบจำลอง

ขั้นที่ 4 การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือการทดลองใช้

แบบจำลอง

อุทัย บุญประเสริฐ (2543, น. 5) กล่าวว่า การพัฒนาแบบจำลองโดยทั่วไปอาจแบ่งเป็น 2 ตอนที่สำคัญคือการสร้างแบบจำลองและการหาความตรงของแบบจำลอง และขั้นตอนการ ดำเนินงานในรายละเอียดที่สำคัญโดยทั่วไปมักจะแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพระบบและสภาพแวดล้อมของระบบปัจจุบัน (การวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจระบบปัจจุบันให้แน่ชัดให้ชัดเจน)

ขั้นที่ 2 การค้นหาและระบุปัญหาและความต้องการจำเป็น (Needs) ของระบบ ปัจจุบัน (หาว่าควรจะปรับปรุงและแก้ไขหรือพัฒนาอะไร)

ขั้นที่ 3 จัดสร้างจัดทำแบบจำลองออกแบบจำลองหรือเสนอแบบจำลองที่เป็น ทางเลือก (Alternative Model) สำหรับปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา

ขั้นที่ 4 ทดสอบความเป็นไปได้ความเหมาะสมในการปฏิบัติและการยอมรับ โดยเฉพาะของคณะผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 5 ปรับต้นแบบเป็นแบบจำลองฉบับสมบูรณ์ที่เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติ

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548, น. 17) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทยโดยแบ่งขั้นตอนการพัฒนา 3 ขั้นตอนหลักประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย คือ

1. ศึกษาองค์ความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งในส่วนแนวคิด ทฤษฎี และสภาพปัจจุบันและกรอบแนวคิดหลักการในการพัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทย

2. พัฒนารูปแบบในมิติของความถูกต้องความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปใช้ขั้นตอนที่

3. ทบทวนและปรับปรุงให้เหมาะสม

จำนง แจ่มจันทรวงษ์ (2553, น. 154 - 155) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารระบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยกำหนดขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้ข้อมูลพื้นฐานการสร้างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อยคือ 1)การตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบเชิงคุณลักษณะ 2)ตรวจสอบรูปแบบเชิงปริมาณด้วยวิธีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปใช้ในสถานศึกษาประเมินโดยผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การทบทวนและปรับปรุงรูปแบบการบริหารระบบเครือข่ายเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอนคือ 1) ทบทวนรูปแบบตามข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบขั้นตอนที่ 2 และ 2) ปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมและสมบูรณ์

Willer (1967, p. 83) ได้กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบว่าอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปแต่โดยทั่วไปอาจแบ่งเป็น 2 ส่วนคือการสร้างรูปแบบและการสรรหาความเที่ยงตรงของรูปแบบส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ

Meason, Alblert and Khedourib (1998 , อ้างถึงในธนีนาฏ ณ สุนทร, 2545, น. 56) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างรูปแบบซึ่งสรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรวบรวมปัญหา (Problem Formulation) เพื่อให้รู้ว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนารูปแบบ (Model Construction) ดำเนินการหลังจากการรวบรวมปัญหาการสร้างรูปแบบต้องพิจารณาวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการสร้างและต้องรู้ถึงลักษณะเฉพาะที่ต้องการของผลผลิตข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นและควรคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการสร้างและความสนใจของผู้ใช้ด้วยเพราะถ้ารูปแบบมีค่าใช้จ่ายสูงและไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมมาอาจมีข้อบกพร่องได้ในระหว่างดำเนินการดังนั้น จึงควรมีการให้คำจำกัดความของสภาพการณ์การสุ่มตัวอย่างและทำตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัดควรมีการประเมินค่าความแปรปรวนและควรพิจารณาอย่างระมัดระวังสมควรนำตัวแปรใดบ้างมาไว้ในรูปแบบที่จะสร้างเมื่อสร้างเสร็จแล้วจะต้องพิจารณาว่าครอบคลุมตัวแปรหรือไม่มีความบกพร่องในตัวแปรใดบ้าง

ขั้นที่ 3 การทดสอบรูปแบบ (Testing the Model) เมื่อสร้างรูปแบบเสร็จแล้วควรทดสอบโดยพิจารณาถึง 1) มีความตรงตามสถานการณ์จริง (Valid) รูปแบบที่สร้างหากมีความใกล้เคียงกับความจริงจะดีมากเพราะจะช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้นไม่ยุ่งยากต่อการนำไปใช้และควรพิจารณาถึงความสำเร็จของการแก้ปัญหา 2) มีการนำไปทดลองใช้เพื่อเปรียบเทียบกับผลการนำไปใช้ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพในการปฏิบัติงานอย่างไรการทดลองใช้มี 2 ลักษณะคือทดลองย้อนหลัง (Retrospective Evaluation) โดยใช้กับข้อมูลในอดีตและการทดลองใช้ปฏิบัติในปัจจุบัน (Pretest) 3) การนำรูปแบบไปใช้ (Implementation) เมื่อผ่านการทดสอบแล้วควรสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จเพราะไม่มีรูปแบบใดที่เรียกว่าสำเร็จสมบูรณ์จนกว่าจะได้รับความสนใจและนำไปใช้ 4) การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้ทันสมัย (Model Updating) แม้ว่าจะมีการนำรูปแบบไปใช้อย่างไรประสบความสำเร็จแต่ก็ควรมีการพัฒนาปรับปรุงประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ขององค์กรและสถานการณ์ที่มักกระทบจากภายนอกและภายในองค์กรด้วย

จากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบหมายถึงกระบวนการในการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลองการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนารูปแบบนั้นอาจกล่าวได้ว่าไม่สามารถกำหนดแน่นอนตายตัวได้ ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับรายละเอียดของปรากฏการณ์หรือสิ่งที่เราจะพัฒนารูปแบบนั้น ๆ และการพัฒนารูปแบบจึงเป็นการสร้างหรือปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานขององค์การหน่วยงานสาระหรือองค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องที่ต้องการศึกษาที่แสดงถึงแนวความคิดวัตถุประสงค์เป้าหมายและวิธีการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นด้วยกระบวนการศึกษาหลักการแนวความคิดทฤษฎีการสังเคราะห์การสร้างรูปแบบมีการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือการตรวจสอบรูปแบบและการนำเสนอรูปแบบดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะประกอบด้วย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษา โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่

3. การประชาสัมพันธ์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่

2.1.6 การตรวจสอบรูปแบบ

อุทุมพร จามรมาน (2541, น. 23) กล่าวว่าไว้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่างคือ

1. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผลระหว่างตัวแปร

2. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลากลุ่มตัวอย่างหรือสถานที่ได้ (Across Time, Samples, Sites) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อคือการสร้างรูปแบบใหม่หรือการปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

อุทัย บุญประเสริฐ (2543, น. 38 - 42) กล่าวว่า การทดสอบแบบจำลองมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแบบจำลองเมื่อจะนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงสำหรับการทดสอบแบบจำลองทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มีวิธีการที่นิยมใช้ได้แก่

1. การทดสอบด้วยวิธีการเชิงสถิติหรือการทดลองด้วยโครงการนำร่องผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธแบบจำลองนั้นและการนำไปสู่การสร้างเป็นหลักการแนวปฏิบัติกระบวนทัศน์ใหม่ความรู้หรือทฤษฎีใหม่ต่อไป

2. การทดสอบรูปแบบโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้วิธีการประเมินจากความเห็นอาศัยความรอบรู้การรับรู้ของผู้ทรงคุณวุฒิหรือร่วมกันประเมินโดยผู้ที่มีประสบการณ์สูงและมีความรอบรู้ที่รู้จริงในภาคปฏิบัติในงานสาขานั้นแต่ต้องระมัดระวังในเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้ที่ถูกเลือกให้ทำหน้าที่ประเมินหรือให้ความเห็นอีกทั้งต้องระมัดระวังในเรื่องความแม่นยำและความน่าเชื่อถือได้ในเชิงวิชาการ

3. การนำรูปแบบไปทดลองใช้ในลักษณะโครงการนำร่องเพื่อทดสอบความเหมาะสมในการปฏิบัติค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไขปรับปรุงจากการปฏิบัติในภาคสนามส่วนหนึ่ง

ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการจริงในแบบขยายผลหรือกำหนดเป็นอย่างอื่นต่อไปกล่าวโดยสรุป การทดสอบรูปแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติจริงสามารถทำได้หลายลักษณะทั้งการทดสอบด้วยวิธีการทางสถิติการทดลองด้วยโครงการนำร่องหรือการทดสอบรูปแบบโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้วิธีการประเมินจากความเห็นสำหรับการวิจัยในครั้งนี้จะใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ผสมผสานกับการตรวจสอบด้วยค่าสถิติเชิงปริมาณเนื่องจากการบริหารสถานศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับมิติทางสังคมศาสตร์อย่างมากซึ่งรูปแบบการบริหารจำเป็นจะต้องอาศัยความคิดเห็นและความเชี่ยวชาญจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเนื่องจากต้องมีการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพและเหมาะสม

Keeves (1988, pp. 589 - 560) กล่าวว่าไว้ว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการทดสอบแบบจำลองนั้นเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแบบจำลองในการปฏิบัติจริงแบบจำลองทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์จะทำการทดสอบโดยการพิสูจน์ตามสูตรหรือสมการหรือตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบจำลองสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มักจะดำเนินการทดสอบแบบจำลองด้วยวิธีการทางสถิติผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธแบบจำลองนั้นและนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ต่อไปแต่การทดสอบแบบจำลองบางเรื่องนั้นไม่สามารถกระทำด้วยวิธีการดังกล่าวได้เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรสมัยใหม่

2.2.1 ความหมายของเกษตรสมัยใหม่

อาซวี เตาลานนท์ และธนิษฐ์ เจียรวนนท์, 2552, น. 3) ได้กล่าว ถึงเกษตรก้าวหน้าหรือเกษตรสมัยใหม่ (Modern Agriculture) เป็นทางเลือกที่ทำนายสำหรับเกษตรกรในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นการทำการเกษตรเพื่อค้าขายเชิงธุรกิจที่ให้ความสำคัญในเรื่อง “ทุนและองค์ความรู้” (Capital and Knowledge) ที่ต้องทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิต ตั้งแต่การใช้พันธุ์ดี ดูแลจัดการฟาร์ม จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการพัฒนาควบคุมคุณภาพในกระบวนการแปรรูป อุตสาหกรรม และการบรรจุหีบห่อให้ได้มาตรฐานสากล อยู่ในกระบวนการห่วงโซ่อาหาร (Value Chain) เช่น การปลูกสับปะรด อ้อยที่เกษตรกรจำเป็นต้องอยู่ในระบบเพื่อให้ผลผลิตที่ได้เข้าสู่กระบวนการผลิต แปรรูป และส่งออก หากเกษตรกรไม่อยู่ในระบบผลผลิตที่ได้ก็จะไม่มีช่องทางในการจำหน่าย เช่นเดียวกับการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ในปัจจุบันที่กลายเป็นอุตสาหกรรมไปแล้ว เกษตรกร

ควรเลี้ยงในลักษณะ Contract Farming โดยมีเอกชนเข้ามาดูแลในเรื่องวิชาการ ช่องทางการตลาด ให้ ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกรทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หรือโมเดลประเทศไทย 4.0 ประกอบด้วย “กลไกการขับเคลื่อน” ชุดใหม่ (New Growth Engine) 3 กลไกสำคัญ คือ กลไกขับเคลื่อนผ่านการสร้างและยกระดับผลิตภาพ (Productive Growth Engine) กลไกขับเคลื่อนที่คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) และกลไกการขับเคลื่อนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Green Growth Engine) จำเป็นจะต้องมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ จากเดิมที่มี “ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ” ให้มี “ความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน” เพื่อเปลี่ยนจากโครงสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม “เพิ่มมูลค่า” ไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม “สร้างมูลค่า” ซึ่งประกอบด้วย 5 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มอุตสาหกรรมทางชีวภาพ กลุ่มอุตสาหกรรมพลังงานทดแทน กลุ่มอุตสาหกรรมด้านวิศวกรรมและการออกแบบกลุ่มอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับคุณภาพชีวิต และกลุ่มอุตสาหกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งทั้ง 5 กลุ่มนี้ตั้งอยู่บนฐานของความได้เปรียบเชิง “ธรรมชาติ” และความได้เปรียบเชิง “วัฒนธรรม” ที่ประเทศไทยมีอยู่เดิม และต่อยอดด้วยการบริหารจัดการองค์ความรู้สมัยใหม่ เทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลกที่กำลังค่อย ๆ เปลี่ยนผ่านจากยุคของสังคมที่เน้น “องค์ความรู้” มาสู่ยุคของสังคมที่เน้นการยกระดับ “คุณภาพชีวิต” มากขึ้น (คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ, 2558, น. 5)

สุวิทย์ ภูมิประเสริฐโชค (2556) กลางถึง การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ว่า เมื่อเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 การเกษตรบ้านเราได้เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ขึ้น และเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวกับการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนวิถีเกษตรในครั้งนั้น คือ การเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรของไทยจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักมาเป็นเพื่อขาย ส่วนการเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นเรื่องที่สำคัญรองลงมา เพราะความเชื่อใหม่ในขณะนั้นเห็นว่าเราควรทำการเพาะปลูกในแบบที่ให้ผลผลิตมาก ๆ เป็นการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูง ๆ จากนั้นเกษตรกรจึงนำเงินไปจับจ่ายซื้อสินค้าอื่น ๆ ที่ต้องการแทนแต่เบื้องหลังความสำเร็จของการพัฒนาที่ผ่านมากำลังจะหมดไป เพราะการผลิตให้ได้ของมาก ๆ ก็ต้องมีของเหลือทิ้งมากเช่นกัน สารเคมีทางการเกษตรหลายล้านตันที่ถูกนำเข้าในทุกปี และเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยังคงเป็นคำถามถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และที่เห็นได้ชัดคือ คุณภาพชีวิตของชาวนาไทยและเกษตรกรในภาพรวม ยังคงเป็นชนชั้นล่างของสังคม เช่นเดิมอะไรคือช่องว่างของการพัฒนาในห้วงเวลาที่ผ่านมา ที่ทำให้เกษตรกรเป็นชนชั้นที่ยากจนของสังคม ก้าวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกเสรี บทสรุปที่ชัดเจนในขณะนี้ คือ “ความรู้” และ “ความเท่าทันในข้อมูล” เพราะการส่งผ่านความรู้การเกษตรแผนใหม่จากรัฐและภาควิชาการไปสู่เกษตรกรในช่วงเวลาที่ผ่านมา ใช้การส่งเสริมความรู้โดย “บอกให้เกษตรกรทำตาม หรือ สาคิตให้ดูรวมทั้งแก้ปัญหาแทนเกษตรกรในบางเรื่อง” แต่ไม่ได้กระตุ้นให้เกษตรกรเรียนรู้และคิดค้นตัวเอง

เกษตรกรจึงเป็นผู้เฝ้ารอคอยการแก้ปัญหาจากรัฐมากกว่าการค้นหาทางออกด้วยตนเองดูเหมือนว่าเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของโลกไร้พรหมแดน ผนวกกับแรงบีบคั้นจากแรงงานภาคเกษตรที่เหลือน้อยลงจะเป็นแรงกดดันครั้งใหญ่ของเราแล้ว ข้อมูลที่น่าตกใจอีกประเด็นคือ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรของรายย่อยนั้นส่วนใหญ่เป็นที่ดินขนาดเล็ก รายละ 10 ไร่ โดยประมาณ และอีกจำนวนมากที่ไม่มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง และเกษตรกรกลุ่มนี้ต้องเช่าที่ดินราคาแพงจากกลุ่มทุนในชุมชน เจ้าของที่ดินให้เช่านี้เองบางรายก็เป็นเจ้าของร้านค้าเคมีเกษตรด้วย ซึ่งนอกจากให้ที่ดินเช่ากับชาวนาแล้วยังมีบทบาทในการกำหนดวิธีการใช้สารเคมีของชาวนาอีกด้วย และทั้งหมดเป็นโจทย์และสถานการณ์ที่จะนำพาสังคมเกษตรไทยไปสู่การปรับตัวอีกครั้ง “การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่” เป็นการเสนอทางเลือกเชิงนโยบาย ที่จะเพิ่มคนที่มีทักษะการปรับตัวเข้าสู่สังคมเกษตรให้มากขึ้น เป็นเกษตรกรที่นอกจากจะสามารถปรับตัวเองได้เท่าทันสถานการณ์ได้แล้ว ยังต้องสามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย เพื่อช่วยกันปรับโครงสร้างฐานความรู้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ โดยถือเป็นเกษตรกรอีกกลุ่มหนึ่งที่เพิ่มเติมในท้องถิ่นก็ว่าได้ เกษตรกรรุ่นใหม่นี้ยังต้องทำหน้าที่เชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการ เชื่อมโยงข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ไปสู่การวิเคราะห์และช่วยกันสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับท้องถิ่น ที่สำคัญต้องเชื่อมโยงเกษตรกรในกลุ่มที่ยากต่อการปรับตัวด้วยตนเอง ให้สามารถปรับตัวได้ ภายใต้การทำงานร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือเกษตรกรรุ่นใหม่ อีกนัยหนึ่งถือเป็นการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นนักส่งเสริมการเกษตรและส่งเสริมการเรียนรู้ไปพร้อมกัน ภายใต้โครงสร้างและแนวคิดการทำงานใหม่นี้ เมื่อภาครัฐโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญกับการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ เชื่อว่าไม่ช้า เราจะเห็นจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่มากพอควรที่จะทำให้เกิดชุมชนเกษตรกรรม เกิดคนที่ปรับตัวได้ รวมทั้งคนที่รอการปรับตัวได้เชื่อมโยงกัน เกิดเป็นห่วงโซ่อุปทานที่จัดการร่วมกัน แบ่งปันทั้งความรู้และทรัพยากร โครงสร้างใหม่นี้เองอาจจะเป็นตัวแปรสำคัญต่อการปรับตัวของเกษตรกรรมไทยอีกครั้งหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวอยู่บนฐานทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยประสิทธิภาพการผลิตต่อหน่วยพื้นที่ หรือ Economy of Scale ในภาษาวิชาการ กับความเชื่อที่ว่าทำมาก ๆ ใช้ที่ดินมาก ๆ จะได้ผลผลิตมาก ๆ ด้วย แต่สิ่งที่มาพร้อมกับความเชื่อในขณะนั้นคือ การใช้ปัจจัยการผลิตที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมากมาดั่งนั้น ประเทศไทยควรใช้โอกาสนี้พัฒนาภาคเกษตรให้เติบโตอย่างยั่งยืนโดยการพัฒนาไปสู่เกษตรสมัยใหม่คือ ทุน เทคโนโลยี และตลาดเนื่องจาก 3 ปัจจัยดังกล่าวล้วนมีผลต่อการพัฒนาภาคการเกษตรไทยสู่เกษตรสมัยใหม่ เกษตรสมัยใหม่อีกโดยเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหลักที่ภาครัฐสามารถส่งเสริมและสนับสนุนผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษาจึงทำให้เกิดนโยบายการศึกษา 4.0 (Education 4.0) ที่ส่งเสริมให้สถานศึกษาสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศในภาพรวมต่อไปอย่างไรก็ตาม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่จะนำไปสู่การขับเคลื่อนประเทศไทยตามนโยบายประเทศไทย 4.0 และการศึกษา 4.0

อิสระ ว่องกุศลกิจ (จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 36 ฉบับที่ 3,185 วันที่ 21 - 24 สิงหาคม พ.ศ. 2559) กล่าวว่า ในอดีตการทำนาทำไร่ยังใช้มือ ใช้การปักดำ เป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งต้องการให้คงสภาพนั้นอยู่ แต่ความเป็นจริง ณ ปัจจุบันอาจจะไม่ใช่แล้ว เพราะเกษตรกรก็อยากจะสบายขึ้น เพราะฉะนั้นการใช้เครื่องมือในการทำเกษตรถือเป็นสิ่งจำเป็น ยกตัวอย่างประเทศออสเตรเลียตัดอ้อยได้ 750 ต้นต่อวัน ใช้รถตัด 1 คัน ใช้คนงาน 6 คน โดยพอรถตัดแล้วก็ส่งอ้อยขึ้นรถบรรทุกเลย ขณะที่ไทยตัดอ้อย 750 ต้นต่อวันเท่ากัน แต่ใช้แรงงานคนตัดและขึ้นอ้อยถึง 620 คน ทำให้มีต้นทุนที่สูงกว่า ที่น่าจับตามองคือเวียดนามก็ได้เริ่มนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการปลูกและตัดอ้อย พัฒนาไปมากกว่าที่เราคิดไว้ทั้งนี้มีภาคเอกชนที่เข้าร่วมให้การสนับสนุนเกษตรกรในการพัฒนาเกษตรสมัยใหม่ ประกอบด้วย มิตรผล, ไทยเบฟเวอเรจ, สยามคูโบต้า, ซีพี อินเตอร์เทรด, ซีพีเอฟ, บางซื่อโรสไฟเจียแม็ง, โรงสีกาญจนาราช, ราชสีมากรีน, ไทยวา, แดรี่โฮม, เบทาโกร, ไทยยูเนียน, ซีแวลู, สมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย, สมาคมผลิตภัณฑ์อาหารนมไทย และหอการค้าไทยการที่บริษัทใหญ่ ๆ เข้ามาร่วมโครงการนี้มองเป็นการช่วยเหลือมากกว่า โดยใช้เงินตัวเองทั้งหมด รัฐไม่ได้ให้เงิน แต่แน่นอนย่อมจะมีผลต่อเนื่องตามมาเหมือนเป็นซีเอสอาร์(ความรับผิดชอบต่อสังคม) คือการทำชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นมาได้ เขาก็จะนึกถึงและใช้ผลิตภัณฑ์ของเราแต่ระยะยาวประเทศชาติจะเข้มแข็งซึ่งโครงการนี้มีความต่อเนื่องหรือไม่หากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เรื่องนี้มองว่าอย่างน้อยอีกสัก 1 ปี คงเดินต่อไปเพราะมีเชื้อและเริ่มมาแล้ว เรื่องนี้ภาคเอกชนคงต้องมาคุยกันว่าจะทำอย่างไรให้เดินต่อไปได้

จากแนวคิดแนวทางการดำเนินการดังกล่าวสิ่งสำคัญที่รัฐบาลในฐานะที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนการดำเนินการโดยมีภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนช่วยเหลือในการขับเคลื่อนต้องอย่าลืมว่าภาคเอกชนต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมโครงการกิจกรรมนั้นจุดหลักของเขาคือการแสวงหาผลกำไร ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่สุดคือความจริงจัง จริงใจ และความบริสุทธิ์ใจของทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมกัน นั่นแหละเกษตรสมัยใหม่ ของประเทศไทยจึงจะประสบผลสำเร็จ

อิสระ ว่องกุศลกิจ (2559) ให้ความหมายของเกษตรสมัยใหม่ว่าเป็นการใช้นวัตกรรม การวิจัยและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เป็นการทำเกษตรแบบแม่นยำ (Precise farming) กำหนดวันเวลาที่ผลผลิตจะออกมาได้ควบคุมปัจจัยผันแปรทั้งดิน น้ำ สภาพอากาศ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมกลุ่มกันผลิตแบบแปลงใหญ่ช่วยลดต้นทุน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร และยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้ามีผลผลิตที่สูงขึ้นและตรวจสอบย้อนกลับได้ เทียบเคียงได้กับต่างประเทศ และสุดท้ายคือรวมกันจำหน่ายช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้ได้ราคาที่สูงขึ้น

สำนักงานโครงการสานพลังประชารัฐ (2559, น. 39) นอกจากนี้ จากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ด้วยการบูรณาการความร่วมมือร่วมกันระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาค

ประชาสังคมโดยมีเป้าหมายเพื่อ 1) ลดการเหลื่อมล้ำ ระหว่างภาคเกษตร และนอกภาคเกษตร 2) การพัฒนา และสร้างเกษตรกร ให้เป็น Smart Farmer และเป็น SME เกษตรและ 3) การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตรภายใต้โครงสร้างการขับเคลื่อนประเทศตามแนวทางประชารัฐ ที่รัฐบาลได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์หลัก (Grand Strategy) 4 เสาหลัก คือ ธรรมภิบาล นวัตกรรม และผลิตภาพ การยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ และการมีส่วนร่วมในความมั่นคง โดยมีเป้าหมายหลัก ได้แก่ ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ภายใต้ตัวขับเคลื่อน (Value Driver) 7 ด้าน คือ การยกระดับนวัตกรรมและผลิตภาพ การส่งเสริม (SM Es) และ (Start-up) การส่งเสริมการท่องเที่ยวและ MICE การส่งเสริมการส่งออกและการลงทุนในต่างประเทศ การพัฒนาคลัสเตอร์ภาคอุตสาหกรรมที่เป็น (New S-Curve) การพัฒนาเกษตรสมัยใหม่ และการสร้างรายได้และการกระตุ้นการใช้จ่ายของประเทศ ปัจจัยสนับสนุน (Enable Driven) 5 ปัจจัย คือ การดึงดูดการลงทุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ การยกระดับคุณภาพวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ การปรับแก้กฎหมายและกลไกภาครัฐ และการศึกษาพื้นฐานและการพัฒนาผู้นำ

จากที่กล่าวมา การเกษตรสมัยใหม่ จึงมีความหมายว่า เป็นการเกษตรที่ใช้นวัตกรรมการวิจัยและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เน้นการทำเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) กำหนดวันเวลาที่ผลผลิตจะออกมาได้ควบคุมปัจจัยผันแปรทั้งดิน น้ำ สภาพอากาศ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมกลุ่มกันผลิตแบบแปลงใหญ่ช่วยลดต้นทุน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร และยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้ามีผลผลิตที่สูงขึ้นและตรวจสอบย้อนกลับได้ เทียบเคียงได้กับต่างประเทศ และสุดท้ายคือรวมกันจำหน่ายช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้ได้ราคาที่สูงขึ้น ประกอบด้วย 1) การใช้นวัตกรรม การวิจัยและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี 2) การทำการเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) 3) ควบคุมปัจจัยผันแปร เช่น ดิน น้ำ สภาพอากาศ 4) การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร (Mechanization) และการใช้ให้เต็มประสิทธิภาพ (Utilization) 5) การรวมกลุ่มการผลิตและ 6) มีมาตรฐานที่เทียบเคียงได้กับต่างประเทศ (Benchmarking)

2.2.2 ความสำคัญของเกษตรสมัยใหม่

อาซัว เตาลานนท์ และ ธนินท์ เจียรวนนท์ (2552, น. 107 - 109) ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาช้านาน ประชากร ส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือเกี่ยวข้องมาโดยตลอด แม้ว่าจะพยายามพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังคงพึ่งพาอาศัยเกษตรกรรมอยู่ วิวัฒนาการและพัฒนาการเกษตรของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และตามกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลกมาตามลำดับประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมผลิตพืชอาหารเพื่อบริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศมีการใช้ทรัพยากรดินน้ำ

พลังงานและพื้นที่ป่าไม้ไป เพื่อทำการเกษตรพื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ลดลงเนื่องจากขาด การปรับปรุงบำรุงรักษาที่ถูกต้อง การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองและโรงงานอุตสาหกรรมพื้นที่ที่ เหลืออยู่จำนวนมากเป็นดินที่เสื่อมคุณภาพ มีปัญหาต่อการนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรที่ผ่านมา การเกษตรไทยถูกผลักดันเข้าสู่เกษตรกรรมเคมี (Chemical Agriculture) ซึ่งส่งผลกระทบต่อและ ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการเช่นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรปัญหาต่อเศรษฐกิจปัญหาต่อ สุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคระบบการเกษตรไทยในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องหาแนวทางเพื่อแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติเศรษฐกิจและสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคแนวทางการ แก้ปัญหาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการเกษตรภายใต้ระบบการควบคุมสภาพแวดล้อมให้ เหมาะสมกับความต้องการและการเจริญเติบโตของพืชลดปริมาณการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัด ศัตรูพืชซึ่งจะนำไปสู่การได้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคมลพิษที่เกิดขึ้นจากการเกษตรโดยการใช้ สารเคมีต่าง ๆ จะมีผลต่อผู้บริโภคและปนเปื้อนในสภาพแวดล้อมเป็นเครื่องกีดกันทางการค้า ดังนั้น การทำการเกษตรของเกษตรกรไทยในอนาคตจะต้องปรับเปลี่ยน แนวความคิด วิธีการที่จะหลีกเลี่ยง การใช้สารเคมี ซึ่งประเทศส่วนใหญ่เขาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เพื่อให้ผลผลิตในด้านการเกษตร ของประเทศไทยเพียงพอต่อความต้องการจำเป็นของคนในชาติและสังคมโลก ในอนาคตเกษตรกรไทย ควรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีศักยภาพที่จะดำเนินการผลิตแบบดั้งเดิมค่อยเป็นค่อยไป และกลุ่มที่ จะเปลี่ยนแปลงไปทำเกษตรแบบใหม่ด้วยวิธีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน อย่างไรก็ตามหัวใจ สำคัญของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มคือเรื่องของคุณภาพประสิทธิภาพและมาตรฐานการผลิต

การทำการเกษตรของประเทศไทยไม่ควรมุ่งเน้นด้านระบบเศรษฐกิจด้านเดียวแต่ต้อง พิจารณาปัจจัย 3 ประการ คือ เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและสังคมโลก และที่สำคัญที่สุดจะต้องมีการ เปลี่ยนแปลงความคิดของเกษตรกรให้มีความรู้สร้างจิตสำนึกและมีปัจจัยช่วยเหลือจากภาครัฐซึ่งจะต้อง มีความจริงใจ จริงจัง และมีความบริสุทธิ์ใจในการช่วยเหลือเกษตรกร เพราะที่ผ่านมาเกษตรกรมักจะถูก หลอกหลวง เพื่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจเสียเป็นส่วนใหญ่ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้ ชื่อว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้วอย่าง แท้จริง ๆ คงได้ยินได้ฟังคำว่า “ประเทศไทย 4.0 หรือ ไทยแลนด์ 4.0” มาบ้างแล้ว แต่เชื่อว่าหลาย ท่านยังไม่รู้จัก “ประเทศไทย 4.0” หรืออาจจะรู้แต่ไม่สนใจ ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศ เกษตรกรรม เป็นประเทศที่ผลิตอาหารเลี้ยงประชากรโลกมาช้านาน จนได้ชื่อว่าเป็นครัวโลก แต่การ ทำการเกษตรของประเทศไทยไม่ได้รับการพัฒนาให้เท่าทันกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ เปลี่ยนไป ของสังคมโลกในปัจจุบัน เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ยังทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือการทำ การเกษตรตามวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ โดยทำการเกษตรตามฤดูกาล ตามความ เหมาะสม ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลผลิตไม่สอดคล้องกับการลงทุน ส่วนมากแล้วจะพบกับการ ขาดทุน และสิ่งที่สำคัญเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องวิชาการ การตลาด ซึ่งส่งผลต่อการผลิต

มหาศาล ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทุกรัฐบาลได้พยายามเร่งรัดพัฒนา ในด้านการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรที่ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น และคุ้มทุนกับการดำเนินการ แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีรัฐบาลใดที่สามารถดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จตามนโยบายเป้าหมายที่วางเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากขาดความจริงใจ ความจริงจัง และความบริสุทธิ์ใจ ในการที่จะช่วยเหลือเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ มีบางครั้งบางรัฐบาลที่พยายามจะนำนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อให้การพัฒนาเกษตรกรไปสู่เป้าหมายการหลุดพ้นจากความยากจน ขาดแคลน แต่ก็ต้องประสบปัญหาอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่ต่างกัน แนวทางที่แตกต่างกัน การให้ความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ การให้โอกาสกับเกษตรกรในด้านเงินทุน วิชาการ ทุกอย่างล้วนดูจะมีปัญหาอุปสรรคไปแทบทั้งหมดไทยแลนด์ 4.0 คืออะไรไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ 21 ได้

อิสระ ว่องกุศลกิจ(2559, น. 67 - 69) ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ยุคแรกเรียกว่า“ประเทศไทย 1.0” เน้นการเกษตรเป็นหลัก แต่การนำการเป็นการเป็นการผลิตเพื่อบริโภคใคร่ครวญ เรือ น เหลือใช้ค่อยนำไปขาย ยุคสองเรียกว่า “ประเทศไทย 2.0” ซึ่งรัฐบาลได้มุ่งเน้นพัฒนาด้านการเกษตรสู่ด้านอุตสาหกรรมแต่จะเป็นอุตสาหกรรมเบาที่ผลิตเพื่อขาย เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน กระเป๋า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ปัจจุบัน (2559) จัดอยู่ในยุคที่สาม เรียกว่า ”ประเทศไทย 3.0” รัฐได้มุ่งพัฒนาปรับเปลี่ยนจากอุตสาหกรรมเบา มุ่งเน้นสู่อุตสาหกรรมหนักและเน้นการส่งออก เช่น การผลิตและขาย ส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ กลั่นน้ำมัน แยกก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น แต่ ไทยในยุค 1.0, 2.0 และ 3.0 รายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง ทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากเศรษฐกิจฝืดเคืองก้าวไม่ทันกับสังคมโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด ฉะนั้นรัฐจะต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สร้างประเทศให้ทัดเทียมเท่าทันกับนานาประเทศที่พัฒนาตนเองไปอย่างก้าวกระโดด ไม่ว่าจะเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ หรือแม้กระทั่งราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลนำนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ยุคที่ 4 ใช้รหัสใหม่ว่า ประเทศไทย 4.0 ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) มีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดภายใน 5-6 ปีดังนั้น “ประเทศไทย 4.0” จึงควรมีการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional SMEs) หรือ SMEs

ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง ไทยแลนด์ 4.0 จะพัฒนาเรื่องใดบ้าง? เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิชาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Startups) ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น
2. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ เทคโนโลยีการแพทย์สปา เป็นต้น
3. กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น
4. กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่าง ๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้านการเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์ โดยไม่ต้องใช้คน เทคโนโลยีการศึกษา อี-มาร์เก็ตเพลส อี-คอมเมิร์ซ เป็นต้น
5. กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น

นอกจากนี้การพัฒนาประเทศภายใต้โมเดล “ประเทศไทย 4.0” จะสำเร็จได้จำเป็นต้องใช้แนวทาง “สานพลังประชารัฐ” เป็นตัวการขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคการเงินการธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่าง ๆ ร่วมกันระดมความคิด ผนึกกำลังกันขับเคลื่อนผ่านโครงการบันทึกความร่วมมือ กิจกรรม หรืองานวิจัยต่าง ๆ โดยการดำเนินงานของประชารัฐ กลุ่มต่าง ๆ อันได้แก่ กลุ่มที่ 1 การยกระดับนวัตกรรมและผลิตภัณฑการปรับแก้กฎหมายและกลไกภาครัฐ พัฒนาคัลสเตอร์ภาคอุตสาหกรรมแห่งอนาคต และการดึงดูดการลงทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มที่ 2 การพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ กลุ่มที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างรายได้ และการกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐ กลุ่มที่ 4 การศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (โรงเรียนประชารัฐ) รวมทั้งการยกระดับคุณภาพวิชาชีพ และกลุ่มที่ 5 การส่งเสริมการส่งออกและการลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมกลุ่ม SMEs และผู้ประกอบการใหม่ (Start Up) ซึ่งแต่ละกลุ่มกำลังวางระบบและกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเข้มข้น

รัฐบาลตั้งคณะทำงานการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง Smart Farmer และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ภาคเกษตร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานย่อยห้ากลุ่ม ได้แก่ พืช, สัตว์บกเล็ก (ไก่และหมู), สัตว์บกใหญ่ (โคเนื้อและโคนม) สัตว์น้ำ, สินค้าเกษตรสร้างรายได้เร็ว โครงการสำคัญที่เริ่มไปแล้วสองโครงการคือ

1. โครงการรวมกลุ่มการผลิตการเกษตรให้เป็นระบบแปลงใหญ่แบบเกษตรสมัยใหม่ โดยภาคเอกชนเลือกพื้นที่แปลงใหญ่กระทรวงเกษตรฯ จำนวน 16 แปลง จากแปลงใหญ่กระทรวงเกษตรฯ จำนวน 268 แปลงใหญ่ เพื่อดำเนินการพัฒนาทั้ง “ห่วงโซ่และมูลค่า” โดยให้ความรู้ด้านการผลิตให้มีคุณภาพและมาตรฐาน การบริหารจัดการ การตลาดรับซื้อ และกำหนดรายชื้อผู้รับผิดชอบ ทั้งภาครัฐและเอกชนในแต่ละแปลง มีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงาน

2. โครงการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรประชารัฐ เป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรให้เป็นผู้จัดการปราดเปรีื่อง Smart Manger โดยเน้นด้านการบริการ การตลาด และการจัดทำบัญชี ดำเนินการจับคู่พื้นที่เพื่อให้เอกชนเข้าไปดำเนินการกับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์จะคัดกรองสหกรณ์ที่มีศักยภาพ และภาคเอกชนจะร่วมกับภาคราชการและสถาบันวิชาการในการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ การจัดทำบัญชี

โครงการแรกคงจะเป็นการทดลองทำในแปลงพื้นที่แปลงใหญ่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของกระทรวงเกษตรฯก่อน เพื่อปูพื้นฐานสร้าง “ห่วงโซ่มูลค่า” ที่ดี ซึ่งเกษตรกรรายย่อยก็คงจะยังไม่ได้ประโยชน์โดยตรงจากโครงการนี้ เพราะรัฐให้ภาคเอกชนเข้าไป “ทำ” ซึ่งภาคเอกชนที่จะได้เข้าไปทำ ก็คงจะเป็นทุนใหญ่ที่มีกำลังทำ “เกษตรสมัยใหม่” ทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็น “เกษตรสมัยใหม่” เกษตรใหม่จะต้อง 1) ใช้นวัตกรรม การวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2) ทำเกษตรแบบแม่นยำ 3) ควบคุมปัจจัยผันแปร เช่น ดิน น้ำ อากาศ 4)ใช้เครื่องจักรกลเกษตรให้เต็มประสิทธิภาพ 5) รวมกลุ่มการผลิต 6) มีมาตรฐาน สอบกลับได้ เทียบเคียงได้กับต่างประเทศ

อาชวี เตาลานนท์ (2554, น. 10) ที่ให้ทัศนะในเรื่องเดียวกันว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ทำการเกษตร 130.28 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 40.62 ของพื้นที่ทั้งประเทศซึ่งมีอยู่ประมาณ 320.7 ล้านไร่ ในจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรดังกล่าวเป็นพื้นที่นาประมาณ 63.4 ล้านไร่ โดยแต่ละปีปลูกข้าวนาปีประมาณ 57 ล้านไร่ และข้าวนาปรัง 11 ล้านไร่ สำหรับพื้นที่พืชไร่มีประมาณ 27.5 ล้านไร่ พื้นที่ไม้ผลยืนต้น 27.7 ล้านไร่ ที่เหลือเป็นพืชอื่น ๆ จึงเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารที่สำคัญรายใหญ่ของโลก เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน อ้อย และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งยังเป็นประเทศผู้ส่งออกอันดับหนึ่งของโลกในสินค้าอาหารที่สำคัญได้แก่ข้าว มันสำปะหลัง และผลไม้ในขณะทีวิวัฒนาการของฐานการผลิตการเกษตรของประเทศไทย ในระยะแรกเป็นการขยายตัวโดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการผลิตก่อนที่จะปรับตัวสู่การใช้องค์ประกอบด้านเงินทุน เทคโนโลยี และองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ปัจจุบันการทำเกษตรของไทยมี 2 แนวทางคือ เกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อ

ดำรงชีวิต และเกษตรกรก้าวหน้าหรือเกษตรกรสมัยใหม่เพื่อค้าขายโดยการทำเกษตรแบบดั้งเดิมเป็นการที่เกษตรกรเลือกที่จะทำการเกษตรตามวิถีชีวิตพออยู่พอกิน เพื่อดำรงชีวิตตามอัตภาพหรือใช้ชีวิตตามระบบเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองได้ การทำเกษตรแบบนี้เกษตรกรจะปลูกพืช ผักหลายประเภทหมุนเวียนตามฤดูกาล ตามความเหมาะสม โดยไม่ได้มุ่งหวังที่จะค้าขายทำกำไรมากมาย ซึ่งพืชที่เหมาะสมกับการทำเกษตรดั้งเดิมต้องไม่เน่าเสียง่าย สามารถเก็บผลผลิตไว้จำหน่ายได้ภายหลัง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการตลาด เช่น การปลูกข้าวหรือยางพารา ที่เกษตรกรไม่จำเป็นต้องขายผลผลิตในทันทีที่เก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตไว้จำหน่ายในช่วงเวลาที่เกษตรกรพอใจราคาในขณะที่เกษตรกรสมัยใหม่ คือการที่เกษตรกรเลือกทำการเกษตรเพื่อค้าขายเชิงธุรกิจที่ให้ความสำคัญในเรื่อง “ทุนและองค์ความรู้” (Capital and Knowledge) ที่ต้องทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิต ตั้งแต่การใช้พันธุ์ดี ดูแลจัดการฟาร์ม จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการพัฒนาควบคุมคุณภาพในกระบวนการแปรรูปอุตสาหกรรม และการบรรจุหีบห่อให้ได้มาตรฐานสากล อยู่ในกระบวนการห่วงโซ่อาหาร (Value Chain) เช่น การปลูกสับปะรด อ้อย ที่เกษตรกรจำเป็นต้องอยู่ในระบบ (Value Chain) เพื่อให้ผลผลิตที่ได้เข้าสู่กระบวนการผลิต แปรรูป และส่งออก หากเกษตรกรไม่อยู่ในระบบผลผลิตที่ได้ก็จะมีช่องทางในการจำหน่าย เช่นเดียวกับการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ในปัจจุบันที่กลายเป็นอุตสาหกรรมไปแล้ว เกษตรกรควรเลี้ยงในลักษณะ (Contract Farming) โดยมีเอกชนเข้ามาดูแลในเรื่องวิชาการ ช่องทางการตลาดให้ ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกรทางหนึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.2555, น. 5 - 6) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวคิดของเกษตรกรสมัยใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่ต้องรื้อนและยากลำบากนักพระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มี 3 ขั้นตอนขั้นที่ 1 เป็นการผลิตแบบพึ่งตนเองด้วยวิธีง่าย ๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังพอมือพอกินไม่อดอยากขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในเรื่องของการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนาขั้นที่ 3 ร่วมมือกับแหล่งเงินและพลังงาน ตั้งและบริการโรงสีตั้งและบริการร้านสหกรณ์ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งมีใช้ทำอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียวขั้นที่ 1 เป็นการสร้างความพอเพียงในระดับครอบครัวขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 เป็นการสร้างความพอเพียงในระดับชุมชน

เกษตรกรสมัยใหม่เป็นเป้าหมายของรัฐบาลในการปฏิรูปการเกษตรใหม่นั้น ต้องนำเครื่องจักรกลเข้ามาช่วยมากขึ้นในทุกขั้นตอนการผลิต เพื่อลดต้นทุนเพิ่มผลผลิตทั้งนี้ ผลผลิตนั้นต้องมีคุณภาพมาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเริ่มนำร่องในสินค้าหลักที่ไทย

ส่งออกเป็นลำดับต้น ๆ คือ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา เป็นต้นการพัฒนาเกษตรสมัยใหม่ถือเป็นแนวคิด หากได้นำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมทั่วประเทศ จะช่วยยกระดับการดำรงชีพของเกษตรกรไทยให้สามารถลืมตาอ้าปากได้ โดยอาศัยภาคเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต การใช้เครื่องจักรกลในการไถหว่าน การเตรียมดิน ให้สารบำรุงดิน และแหล่งน้ำที่ใช้ปลูกพืช เป็นต้น จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัฐบาลที่ผ่าน ๆ มาต่างมุ่งหวังที่จะทำการพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่และภายใต้ของเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศให้ดีขึ้นแต่ดูเหมือนว่าผลไม่เคยประสบผลสำเร็จในการดำเนินการเท่าที่ควรทั้งนี้ อาจเกิดจากความจริงจัง จริงใจ และความบริสุทธิ์ใจในการที่จะทำหรือเกิดจากการแก้ไขปัญหที่ไม่ตรงจุดของฝ่ายบริหารประเทศ การที่จะปรับเปลี่ยนความคิดแบบดั้งเดิมของเกษตรกร การที่จะให้ความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ หรือการสร้างจิตสำนึก ให้เกิดขึ้นกับเกษตรกรนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่รัฐควรจมองและพิจารณาเป็นเรื่องของการศึกษา การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่รัฐบาลต้องแก้ไขให้ตรงจุดเพื่อการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและสร้างจิตสำนึกใหม่ให้เกษตรกรโดยการปลูกฝังตั้งแต่เริ่มต้นของการศึกษา

ดังนั้น การพัฒนาอาชีพเกษตรสมัยใหม่ของสถานศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายดังกล่าว อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและระดับฐานรากในชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อตอบโจทย์ประเด็นปัญหาและความท้าทายทางสังคมในมิติต่าง ๆ การส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การยกระดับขีดความสามารถ การเสริมสร้างทักษะและการเติมเต็มศักยภาพของประชาชนให้ทันกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกต่อไป (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน.กรมประชาสัมพันธ์, 2559, น. 3)

2.2.3 กิจกรรมการเกษตรในสถานศึกษา

กิจกรรมการเกษตรที่จะส่งเสริมอาชีพการเกษตรและสนับสนุนการศึกษาการเกษตรในสถานศึกษามีมากมายหลายชนิด เช่น

2.2.3.1 การจัดกระดานแสดง (Display Board) หรือป้ายประกาศ (Bulletin Board) โดยการหาภาพโปสเตอร์ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ตัวอย่างของจริง หุ่นจำลอง ฯลฯ มาติดตั้งไว้บนกระดานแสดง หรือป้ายประกาศ พร้อมด้วยคำอธิบาย และรายละเอียดย่อ ๆ ประกอบภาพและสิ่งของเหล่านั้น กระดานแสดงหนึ่งแผ่นควรมีหนึ่งเรื่อง เพื่อให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น แล้วติดตั้งกระดานแสดงนี้ไว้ในบริเวณโรงเรียน ห้องสมุด ระเบียงห้อง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน ฯลฯ

2.2.3.2 การจัดงานนิทรรศการ (Exhibition) นิทรรศการ หมายถึงการจัดแสดงวัตถุ สิ่งของ เอกสาร แผ่นภาพ แบบจำลองของจริง หรืออุปกรณ์อื่น ๆ เพื่อให้การศึกษา ให้ความรู้ เร่งเร้า ความสนใจของนักเรียน เพื่อเสริมสร้างการประชาสัมพันธ์ โฆษณาวิธีการ โฆษณาสิ่งของสินค้า

อย่างไรอย่างหนึ่งหรือรวมเอาหลายอย่างมาผสมกัน และในการนี้อาจจัดให้มีการบรรยาย ปาฐกถา ฉายสไลด์ หรือภาพยนตร์ประกอบด้วยก็ได้ งานนิทรรศการอาจจะจัดในร่มหรือกลางแจ้งก็ได้ และงานนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) นิทรรศการถาวรคือการจัดแสดงเรื่องราวที่แน่นอน มักจะทำไว้ในอาคาร เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาได้ตลอดไป เช่นนิทรรศการเรื่องประวัติการปลูกข้าวของไทย เป็นต้น

2) นิทรรศการชั่วคราว คือการจัดแสดงเป็นครั้งคราว เพื่อให้ความรู้ เสนอแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อโฆษณาสิ่งของ ฯลฯ เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ เช่น นิทรรศการการเลี้ยงปลา นิทรรศการการปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น

2.2.3.3 งานตลาดนัดเกษตรกรในสถานศึกษา (Farmer Market) โดยการนัดแนะให้นักเรียนนำผลิตผลทางเกษตรมาจำหน่ายในตลาดนัดของสถานศึกษาในวันเดียวกัน ซึ่งนักเรียนจะนำผลผลิตมาขายกันมากมาย

2.2.3.4 การสาธิต (Demonstration) การสาธิตมี 2 แบบใหญ่ ๆ คือ การสาธิตวิธีและการสาธิตผล การสาธิตวิธีคือ การที่เจ้าหน้าที่แสดงและลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการ และเทคนิคใหม่ ๆ ให้นักเรียนดู เช่น การสาธิตวิธีฉีดยาปราบหญ้าคา วิธีการปราบหนูนานา ฯลฯ ส่วนการสาธิตผลคือ การที่เจ้าหน้าที่ (และชาวนา) ได้ทำงานเกษตรอย่างใดอย่างหนึ่งเสร็จไปเรียบร้อยแล้ว จึงให้นักเรียนมาดูผลงาน เช่น การพานักเรียนไปดูผลงานของการปลูกข้าว พันธุ์ กข. 7 หรือผลของการฉีดยาชนิดใหม่ปราบหญ้าคา เป็นต้น

2.2.3.5 การประกวดพืชและสัตว์ (Crop and Animal Contest) คือ การที่สถานศึกษา ได้จัดให้มีการประกวดพืชและสัตว์ขึ้น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ปรับปรุงการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ของตนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ เช่นการประกวดคุณภาพพืชผักสวนครัว เป็นต้น

2.2.3.6 องค์กรเกษตรกรในอนาคต (Future Farmers of Thailand) องค์กรเกษตรกรในอนาคตเป็นความคิดริเริ่มของโรงเรียน และวิทยาลัยเกษตรกรรม (กรมอาชีวศึกษา) และต่อมาได้ขยายกิจการไปในโรงเรียนมัธยมของกรมสามัญศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยองค์การนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะฝึกอบรมนักเรียนนักศึกษา เพื่อให้เป็นเกษตรกรที่ดีในอนาคต

2.2.3.7 กลุ่มยุวเกษตรกร (Young Farmer Group) กลุ่มยุวเกษตรกร หมายถึงกลุ่มเยาวชน ชาย-หญิง ที่มีอายุระหว่าง 10 - 25 ปี จำนวนตั้งแต่ 15-30 คน มีความสนใจเกี่ยวกับการเกษตร และเคหกิจเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกร โดยมีบุคคลในท้องถิ่นอาสาสมัครเป็นที่ปรึกษายุวเกษตรกรประจำท้องถิ่น ในอัตราที่ปรึกษา 1 คน ต่อสมาชิกยุวเกษตรกร 10 คน ในปัจจุบันกลุ่มยุวเกษตรกรแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1)กลุ่มยุวเกษตรกรนอกโรงเรียน 2)กลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน 3)กลุ่มยุวเกษตรกรผสม (มีเด็กในโรงเรียนและนอกโรงเรียน) องค์ประกอบของ

กลุ่มยุวเกษตรกร จะประกอบด้วยสมาชิก คณะกรรมการสภายุวเกษตรกร และที่ปรึกษายุวเกษตรกร ประจำท้องถิ่น สำหรับคณะกรรมการสภายุวเกษตรกรนั้น จะประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และปลัดขานกลุ่มยุวเกษตรกร ขณะนี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมส่งเสริมการเกษตรโดยที่ทางราชการพิจารณาเห็นว่า เยาวชนอายุระหว่าง 11 - 24 ปี มีอยู่ประมาณร้อยละ 32 และในจำนวนนี้ส่วนมาก (80%) เป็นเยาวชนอยู่นอกระบบโรงเรียน ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้จัดงานกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ย่อ ๆ ดังนี้ 1) เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับการเกษตรและเคหกิจเกษตร ที่ถูกต้อง 2) เพื่อฝึกอบรมเยาวชนให้รู้จักปฏิบัติกิจกรรม ในไร่นา และในบ้านอย่างถูกหลักวิชาการ มีสมรรถภาพ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม คำนึงกับระบอบ ประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาตนเองและท้องถิ่น กับได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 3) เพื่อเปลี่ยนทัศนคติ ของเยาวชนให้รู้สึกภูมิใจในคุณค่าของการเกษตร และยอมรับอาชีพเกษตร เพื่อการดำรงชีวิต และ เพื่อเศรษฐกิจของชาติต่อไป

สัญลักษณ์ของกลุ่มยุวเกษตรกร ได้แบบมาจากของต่างประเทศคือ 4-H Club แต่ในเมืองไทยใช้สัญลักษณ์อักษร ก แทน ดังนี้

- ก ตัวแรก หมายถึง เกศ (Head) คือการฝึกสมอง
- ก ตัวที่สอง หมายถึง กมล (Heart) คือการฝึกใจ
- ก ตัวที่สาม หมายถึง กร (Hand) คือการฝึกใช้มือ
- ก ตัวที่สี่ หมายถึง กาย (Health) คือการฝึกพลานามัย

คำปฏิญาณของสมาชิกยุวเกษตรกรมีว่าดังนี้ 1) ข้าพเจ้าจะใช้สมอง เพื่อดำเนินกิจการให้ก้าวหน้า 2) ข้าพเจ้าจะซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น 3) ข้าพเจ้าจะใช้มือ เพื่อทำงานให้เป็นประโยชน์ 4) ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีพลานามัยสมบูรณ์ เพื่อครอบครัว เพื่อท้องถิ่นและเพื่อชาติ

นอกจากจะต้องปฏิบัติตามคำปฏิญาณแล้ว สมาชิกยุวเกษตรกรทุกคนยังยึดมั่นในมติประจำใจ อีก 2 ข้อคือ 1) เรียนโดยการกระทำจริง (Learning by Doing) คือการนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการสอนและอบรมไปทดลองปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นการเพิ่มความชำนาญด้วยการปฏิบัติจริง 2) จะทำให้ดียิ่งกว่าดีที่สุด (Doing the Best the Better) คือ การปรับปรุงงานของตนให้ก้าวหน้าเป็นลำดับ โดยพยายามปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ แต่ให้ดีที่สุดในปัจจุบันงานหลักของกิจกรรมกลุ่มยุวเกษตรกร มีดังนี้ 1) เปิดโอกาสให้สมาชิกทำการเกษตรอย่างจริงจัง เช่น ทำสวนผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกพืชไร่ ปลูกข้าว ปลูกไม้ผล เพาะเห็ดต่าง ๆ และงานอื่น ๆ 2) เปิดโอกาสให้สมาชิกปฏิบัติงานเคหกิจเกษตร เช่นการตัดเย็บเสื้อผ้า เรืองอาหารและโภชนาการการถนอมอาหาร ปรับปรุงบ้านเรือน ทำศิลปะประดิษฐ์ ฯลฯ 3) การจัดชุมนุมยุวเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยฟังการบรรยายภาควิชาการจัดนิทรรศการจัดการแข่งขันและประกวดต่าง ๆ เช่น แข่งขันการตัดสินผัก ตัดสินสัตว์ การตอบปัญหา แข่งขันการสาธิต การพูดในที่ชุมชน ฯลฯร่วมทัศนศึกษาร่วมสนทนาการ

(กีฬาและเกมส์ต่าง ๆ) ร่วมงานสาธารณะประโยชน์จัดการเลือกตั้งคณะกรรมการสภายุวเกษตรกร เลือกตั้งที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกรการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร อาจเริ่มโดยสถานศึกษาเอง โดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่ เมื่อทางกลุ่มมีสมาชิกที่ปรึกษาและการสนับสนุนจากผู้ปกครองแล้ว ก็ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อไปร่วมประชุมปรึกษาหารือ โดยทางกลุ่มและเจ้าหน้าที่จะต้องทำรายงานจัดการตั้งกลุ่มตามแบบของทางราชการ รวม 3 ชุด เพื่อส่งสำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัดต่อไป

กิจกรรมการเกษตรที่ส่งเสริมอาชีพเกษตรสมัยใหม่ในสถานศึกษานั้นมีมากมายหลายรูปแบบ มีความหลากหลายของเนื้อหาและวิธีการจะนำรูปแบบใดมาใช้ขึ้นขึ้นอยู่กับสถานะภูมิสังคมของแต่ละสถานศึกษา แต่ที่สุดแล้วต้องปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน มีวิถีคิด อุบนิสัยและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ของสถานศึกษา และสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนและสังคม ได้มีความพอประมาณกับภูมิสังคม สอดคล้องกับ ความต้องการ ความจำเป็นของสถานศึกษา คนในชุมชน และเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม และความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต มีความสมเหตุสมผล มีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรม ที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดของกิจกรรมการแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินการ มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีการวางแผนโครงการคำนึงถึง ความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ โดยมีข้อเสนอทางเลือก หากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นในอนาคต มีการส่งเสริมความรู้และคุณธรรมของนักเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วม มีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ได้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมการมีคุณธรรม เช่น ความมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูทวดเวทที่มีสติปัญญา แยกแยะถูกผิด มีความขยันหมั่นเพียร อดทน สนใจใฝ่รู้ มีจิตสำนึกเห็นประโยชน์ของการช่วยเหลือผู้อื่น และทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งนี้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้โดยการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่มาบูรณาการเข้าในหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างจริงจัง จัดให้มีกิจกรรมการดำเนินการมีส่วนร่วมกับชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดทั้งการสร้างทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรสมัยใหม่ ให้เกิดขึ้นกับการเรียนในสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558, น. 15)

2.3 แนวคิดการพัฒนาโมเดลประเทศไทย 4.0

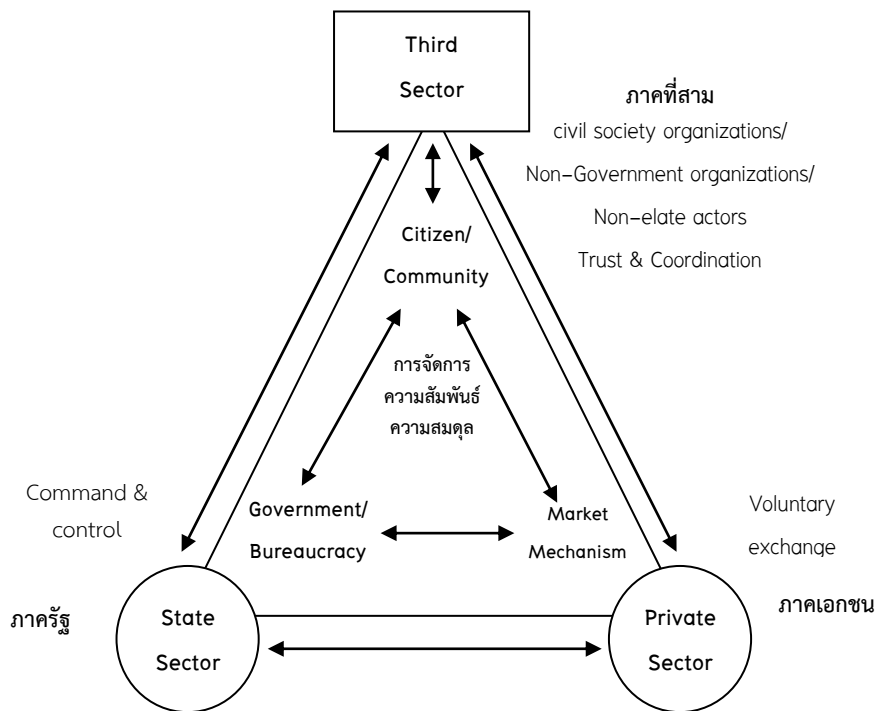
2.3.1 ความเป็นมาของโมเดลประเทศไทย 4.0

จากสถานะของประเทศและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยังคงมีความต่อเนื่องจากวิสัยทัศน์

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และกรอบหลักการของการวางแผนที่น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมการพัฒนาที่ยึดหลักสมดุลยั่งยืนโดยวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงมีความมั่นคงและยั่งยืนสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีความสำคัญและกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องน้อมนำไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) กล่าวคือ ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึงโดย 1) ปฏิรูประบบบริหารจัดการทางการศึกษาโดยปรับระบบบริหารจัดการการศึกษาใหม่เพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ (Accountability) 2) ปฏิรูประบบการคลังด้านการศึกษาเพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโดยการจัดสรรงบประมาณตรงสู่ผู้เรียนส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษา 3) พัฒนาคุณภาพครูทั้งระบบตั้งแต่กระบวนการผลิตสรรหาและการคัดเลือกให้ได้คนดีคนเก่งรวมทั้งระบบการประเมินและรับรองคุณภาพที่เน้นผลลัพธ์จากตัวผู้เรียน และ 4) ปฏิรูประบบการเรียนรู้โดยมุ่งจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสมรรถนะกำลังคนทั้งระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ปรับหลักสูตรและผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของตลาดรวมถึงการวิจัยและการใช้เทคโนโลยีและสื่อเพื่อการเรียนรู้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่เป็นการเปลี่ยนผ่านทั้งระบบใน 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรและเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) 2) เปลี่ยนจาก (Traditional SMEs) หรือ (SMEs) ที่มีอยู่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาไปสู่การเป็น (Smart Enterprises) และ (Startups) ที่มีศักยภาพสูง 3) เปลี่ยนจาก (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ (High Value Services) และ 4) เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูงซึ่งเป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนา โดยที่ภาคเกษตรยังคงเป็นแกนหลัก แต่จะเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่โดยสร้างความปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559, น. 2) ดังนั้น การพัฒนาอาชีพเกษตรสมัยใหม่ของสถานศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปบูรณาการ

ในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อสอดคล้องกับแนวนโยบายดังกล่าว อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและระดับฐานรากในชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อตอบโจทย์ประเด็นปัญหาและความท้าทายทางสังคมในมิติต่าง ๆ การส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การยกระดับขีดความสามารถ การเสริมสร้างทักษะและการเติมเต็มศักยภาพของประชาชนให้ทันกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกต่อไป (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์, 2559, น. 27)

จากแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่โครงการสานพลังประชารัฐ (Public-Private Collaboration) ซึ่ง ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2550, น. 14 - 15) ได้ทบทวนหลักการและอธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมือง (Public Governance) ร่วมสมัยในส่วนที่เกี่ยวกับการผนึกกำลังหรือสานพลังระหว่างภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม (Collaborative Governance) โดยเฉพาะการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public-Private Collaboration) เพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของสังคมซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของธุรกิจต่อสังคมซึ่งครอบคลุมเรื่องของการบูรณาการหน่วยงานภาครัฐด้วยตนเอง ในทุกระดับ การร่วมมือประสานการทำงานและหรือการเปิดทางเลือกให้แก่ภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ได้แก่ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองทั้งในแง่ทางตรงและทางอ้อม ดังแสดงในภาพที่ 2.1

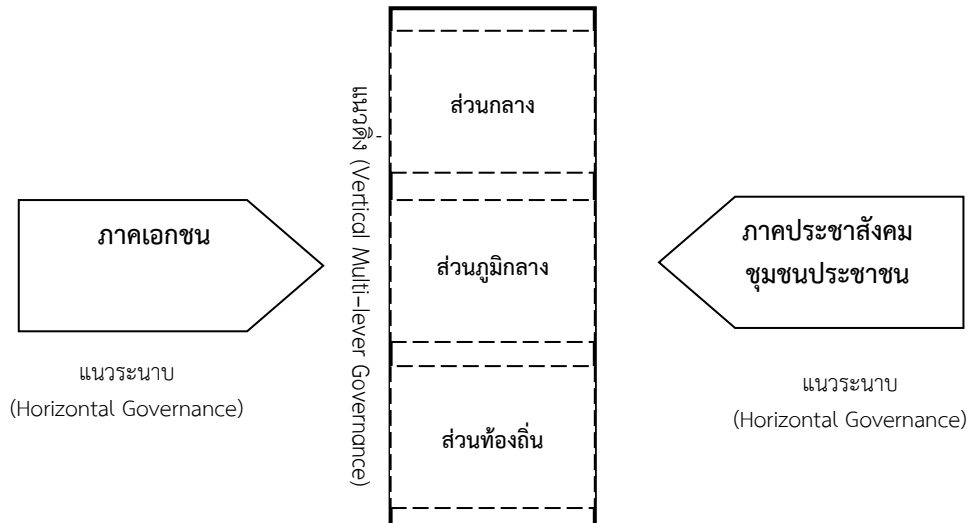

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบการบริหารกิจการบ้านเมือง. ปรับปรุงจาก การวางแผนเชิงกลยุทธ์. โดย ทศพรศิริสัมพันธ์, 2539, กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน.

ตามนัยดังกล่าว เราอาจจำแนกการบริหารกิจการบ้านเมืองร่วมสมัยออกได้เป็นสองแนวทาง กล่าวคือ

1. แนวตั้ง (Vertical Governance) อันเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ภายในภาครัฐเองโดยครอบคลุมตั้งแต่การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายข้าราชการประจำ การจัดระเบียบความสัมพันธ์ของลำดับชั้นทางการบริหารปกครอง (Multi-level Governance) ระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะต้องมีการกำหนดบทบาทภารกิจและอำนาจหน้าที่กันให้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน แต่ก็ยังคงสามารถประสานเชื่อมโยงและบูรณาการเข้าด้วยกัน (Joined-up Government) เพื่อผนึกสรรพกำลังซึ่งกันและกันได้

2. แนวนอนหรือแนวระนาบ (Horizontal Governance) อันเป็นเรื่องของการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการโอนถ่ายภารกิจและ/หรือการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของภาครัฐให้เป็นผู้เอื้ออำนวยสนับสนุน (Facilitator) มากกว่าเป็นผู้ดำเนินการ (Doer) ด้วยตนเองโดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเปิดให้มีการแข่งขัน (Contestability) การแสวงหาความร่วมมือกันและการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมือง เป็นต้น ดังที่แสดงไว้ในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 การบริหารกิจการบ้านเมืองในแนวตั้งและแนวนอน. ปรับปรุงจาก การวางแผนเชิงกลยุทธ์. โดย ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539, กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน.

โดยสรุปได้ว่าภาครัฐและภาคเอกชนต่างฝ่ายต่างได้เข้ามาทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างเป็นอิสระต่อกันแม้ว่าในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องทำงานร่วมกันก็ยังคงอาศัยวิธีการทำข้อตกลงหรือสัญญาให้ภาคเอกชนเข้ามาเป็นผู้ลงทุนและให้บริการสาธารณะแทนภาครัฐซึ่งพบว่าแนวทางดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการรับมือกับปัญหาและความซับซ้อนของสังคมในปัจจุบันและอนาคต จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยการสร้างนวัตกรรมหรือทางเลือกใหม่ ๆ ในการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยเฉพาะการผนึกกำลังหรือสานพลังในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเป็นระบบและโปร่งใสเพื่อนำเอาจุดแข็งหรือข้อดีของทั้งสองฝ่ายหรือ “The Best of Both Worlds” เข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นและทำให้ประเทศไทยก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนไทยเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารที่สำคัญรายใหญ่ของโลก เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน อ้อย และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งยังเป็นประเทศผู้ส่งออกอันดับหนึ่งของโลก ในสินค้าอาหารที่สำคัญได้แก่ข้าว มันสำปะหลัง และผลไม้

ขณะที่วิวัฒนาการของฐานการผลิตการเกษตรของประเทศไทย ในระยะแรกเป็นการขยายตัวโดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการผลิตก่อนที่จะปรับตัวสู่การใช้ปัจจัยประกอบด้านเงินทุน เทคโนโลยี และองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ปัจจุบันการทำเกษตรของไทย เดินอยู่บน 2 แนวทาง คือ เกษตรแบบดั้งเดิมเพื่อดำรงชีวิต และเกษตรก้าวหน้าเพื่อค้าขาย

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539, น. 117) การทำเกษตรแบบดั้งเดิม คือ การที่เกษตรกรเลือกที่จะทำการเกษตรตามวิถีชีวิตพออยู่พอกิน เพื่อดำรงชีวิตตามอัตภาพหรือใช้ชีวิตตามระบบเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองได้ การทำเกษตรแบบนี้เกษตรกรจะปลูกพืช ผักหลายประเภทหมุนเวียนตามฤดูกาลตามความเหมาะสม โดยไม่ได้มุ่งหวังที่จะค้าขายทำกำไรมากมาย ซึ่งพืชที่เหมาะสมกับการทำเกษตรดั้งเดิมต้องไม่เน่าเสียง่าย สามารถเก็บผลผลิตไว้จำหน่ายได้ภายหลัง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการตลาด เช่นการปลูกข้าวหรือยางพารา ที่เกษตรกรไม่จำเป็นต้องขายผลผลิตในทันทีที่เก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตไว้จำหน่ายในช่วงเวลาที่เกษตรกรพอใจราคาขณะที่เกษตรกรก้าวหน้า คือการที่เกษตรกรเลือกทำการเกษตรเพื่อค้าขายเชิงธุรกิจที่ให้ความสำคัญในเรื่อง “ทุนและองค์ความรู้” (Capital and Knowledge) ที่ต้องทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิต ตั้งแต่การใช้พันธุ์ดี ดูแลจัดการฟาร์ม จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการพัฒนาควบคุมคุณภาพในกระบวนการแปรรูปอุตสาหกรรม และการบรรจุหีบห่อให้ได้มาตรฐานสากล อยู่ในกระบวนการห่วงโซ่อาหาร (Value Chain) เช่น การปลูกสับปะรด อ้อยที่เกษตรกรจำเป็นต้องอยู่ในระบบ Value Chain เพื่อให้ผลผลิตที่ได้เข้าสู่กระบวนการผลิต แปรรูป และส่งออกหากเกษตรกรไม่อยู่ในระบบผลผลิตที่ได้ก็จะไม่มีช่องทางในการจำหน่าย เช่นเดียวกับการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ในปัจจุบันที่กลายเป็นอุตสาหกรรมไปแล้ว เกษตรกรควรเลี้ยงในลักษณะ Contract Farming โดยมีเอกชนเข้ามาดูแลในเรื่องวิชาการ

ช่องทางการตลาดให้ ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงให้กับเกษตรกรทางหนึ่งในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน ยังมีความจำเป็นที่จะต้องทำการเกษตรทั้ง 2 แนวทางควบคู่กันทั้งเกษตรดั้งเดิมและเกษตรก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงของกระแสการค้าโลก ก็ไม่ได้หมายความว่าเกษตรก้าวหน้าจะไปทำลายระบบเกษตรดั้งเดิมแต่อย่างใด และต้องยอมรับว่าการไทยจะเปลี่ยนระบบการทำเกษตรไปในเชิงธุรกิจทั้งหมดไม่ได้ เนื่องจากกำลังความสามารถของไทยยังไม่เพียงพอทั้งในเรื่องความรู้เชิงวิชาการ เทคโนโลยีทางการเกษตรการตลาดเงินทุน และในขณะเดียวกันเกษตรกรไทยจำนวนหนึ่ง ยังไม่เข้มแข็งการทำเกษตรในลักษณะ Contract Farming ปัจจุบันยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า จะทำให้เกษตรกรตกอยู่ภายใต้อิทธิพลเงื่อนไขของภาคเอกชน เพราะการทำ Contract Farming เป็นแนวทางหนึ่งในการเกษตรที่เกษตรกร และบริษัทเอกชน โดยเกษตรกรใช้ความชำนาญในการเพาะปลูกและเลี้ยงดู ขณะที่เอกชนเป็นผู้ทำการตลาดแสวงหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้เกษตรกร ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ร่วมกันเกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอน จากการรับประกันราคาของเอกชน เกษตรกรดั้งเดิม หรือเกษตรก้าวหน้า ต่างมีข้อจำกัดข้อดี ข้อเสียที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งผลผลิตจะเป็นตัวกำหนดว่าควรทำเกษตรแบบไหน แต่หัวใจสำคัญที่สุดอยู่ที่ตัวเกษตรกรเองว่าต้องการที่จะทำการเกษตรดั้งเดิม หรือทำการเกษตรแบบก้าวหน้า หากเลือกที่จะทำเกษตรแบบดั้งเดิม ก็ต้องพอใจกับผลผลิต รายได้ที่ได้รับ เพราะถ้าเลือกทำเกษตรแบบดั้งเดิม แต่เกษตรกรต้องการรายได้จำนวนมากเหมือนเกษตรก้าวหน้า นั้นย่อมทำให้เกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่มีความชำนาญการตลาดอยู่ในวงจำกัด แต่ก็เชื่อว่าเกษตรกรที่เลือกทำการเกษตรแบบก้าวหน้าจะประสบความสำเร็จเสมอไปในเวทีการค้าโลก ไทยยังมีโอกาสและมีศักยภาพสูงที่จะยกระดับการแข่งขันสินค้าเกษตรของไทย ให้เป็นที่หนึ่งเนื่องจากไทยมีสภาพดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย อีกทั้งเกษตรกรไทยมีความพร้อม เพียงแต่วันนี้ไทยยังใช้ศักยภาพที่มีอยู่ไม่เต็มที่

ปัจจุบันหากมองไปที่ประเทศพัฒนาแล้วที่ส่วนใหญ่เป็นประเทศอุตสาหกรรม แท้จริงในประวัติศาสตร์มีวิวัฒนาการหรือมีการพัฒนามาจากเกษตรกรรม เมื่อมีการนำเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้ทำให้ภาคเกษตรมีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้น ซึ่งจะไปหนุนให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการเติบโตในขณะเดียวกันประเทศที่พัฒนาแล้วยังมีการสนับสนุนด้านราคาสินค้าเกษตรเพื่อยกระดับรายได้ของภาคเกษตรให้สูงขึ้นทำให้เกษตรกรมีรายได้สูงเทียบเท่ากับคนทำงานในเมือง ต่างจากเกษตรกรไทยที่มีแต่หนี้สินเพราะภาครัฐไม่เคยให้ความสำคัญว่าเกษตรกรควรมีรายได้ขั้นต่ำเป็นเท่าไรหรือความเสี่ยง 3 ประการที่ทำให้เกษตรกรไทยมีความเสี่ยงสูงมาก คือ

1. เสี่ยงกับเงินที่ลงทุน โดยไม่รู้ขนาดว่าจะได้ทุนคืนหรือไม่
2. เสี่ยงกับภัยธรรมชาติ เพราะภาคเกษตรไทยยังคงพึ่งธรรมชาติดินฟ้าอากาศในการทำ

เกษตรกรรม

3. เสี่ยงกับราคาสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน แม้ว่าจะได้ผลผลิตดีแต่ถ้าราคาต่ำเกษตรกรก็จะขาดทุนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกษตรกรไทยจึงมีความเสี่ยงสูงแต่กำไรน้อยซึ่งผิดธรรมชาติที่ว่าในเมื่อมีความเสี่ยงสูงจะต้องได้กำไรสูงด้วย

หากสามารถทำให้เกษตรกรขายสินค้าเกษตรในราคาที่สูงเกษตรกรก็จะมีรายได้ดีขึ้นและมีกำลังใจที่จะพัฒนาเพิ่มผลผลิตนำเทคโนโลยีมาใช้ ธนาคารกล้าปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกร ทำให้ภาคเกษตรกรรมเกิดการพัฒนาขึ้นสินค้าเกษตรสำคัญ อาทิ ข้าว ข้าวโพด ยางพารา มันสำปะหลัง และปาล์ม ยังคงเป็นปัจจัยหลักที่ทั่วโลกต้องการทั้งนี้เพื่อความมั่นคงด้านอาหาร และความต้องการพลังงาน ซึ่งประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในด้านนี้ต่อประชาคมโลก

ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่ไทยควรใช้โอกาสนี้พัฒนาภาคเกษตรให้เติบโตอย่างยั่งยืน ภาคเกษตรไทยควรพัฒนาไปสู่เกษตรสมัยใหม่ด้วยการเติม 3 ปัจจัยหลักที่เกษตรกรขาดคือ 1) ทุน 2) เทคโนโลยี และ 3) ตลาด เนื่องจาก 3 ปัจจัยดังกล่าวล้วนมีผลต่อการพัฒนาภาคการเกษตรไทยสู่เกษตรสมัยใหม่ ภาครัฐจึงต้องมีบทบาทสำคัญในสนับสนุนเงินทุนผ่านสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ เช่นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในการเป็นแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกร เพิ่มการลงทุนวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีการเกษตร และพัฒนาขั้นตอนการตลาดแบบครบวงจรตั้งแต่การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา การแปรรูป การขนส่ง และตลาดรองรับสินค้า มีการจัดพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสม มีระบบชลประทานที่ดีแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรให้เป็นเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่มีด้วยกัน 4 รูปแบบ (ศพร ศิริสัมพันธ์.2539, น. 120 - 127) คือ

1. เกษตรกรกลุ่มยากจนที่สุด เกษตรกรกลุ่มนี้จะทำการเกษตรตามมีตามเกิดเนื่องจากอยู่ห่างไกลความเจริญ การจะเข้าไปสนับสนุนให้ทุกคนทำเกษตร อาทิ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ทั้งหมดคงเป็นเรื่องยาก แนวทางที่เห็นว่าสามารถทำได้คือให้เกษตรกรเหล่านี้รวมตัวกันเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ โดยที่ทุกคนเป็นหุ้นส่วน เอกชนทำหน้าที่เหมือนเป็นผู้รับจ้างเข้าไปสร้างโรงเรือน ดูแลระบบการจัดการฟาร์ม ตลาดรองรับสินค้า แนวทางดังกล่าวเกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของ ส่วนผลกำไรที่เกิดขึ้นแบ่งกันระหว่างเกษตรกรและเอกชน

2. เกษตรกรตามหมู่บ้าน บริษัทจะเข้าไปคัดเลือกเกษตรกรรายที่มีความสามารถแต่ไม่มีเงินทุน โดยบริษัทจะเป็นผู้ลงทุนให้ก่อน เช่น ลงทุนฟาร์มเลี้ยงสัตว์ให้ก่อน 1 โรงเรือน เพื่อให้โรงเรือนแห่งนี้เป็นเสมือนโรงเรียนสำหรับเกษตรกรในหมู่บ้านที่สนใจให้เข้ามาเรียนรู้การทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์แล้วจึงพัฒนาส่งเสริมให้เกษตรกรรายนี้เป็นตัวแทนบริษัท

3. เกษตรกรที่ยึดอาชีพทำสวนผลไม้ บริษัทเห็นว่าควรเข้าไปส่งเสริมให้เกษตรกรกลุ่มนี้ทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์เพิ่ม เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ขณะเดียวกันมูลสัตว์ที่ได้ก็นำไปทำปุ๋ยสำหรับสวนผลไม้ ซึ่งเป็นแนวทางลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร

4. เกษตรกรกลุ่มที่มีที่ดินมีเงินทุน แต่ไม่มีกำลังจะทำ กลุ่มนี้บริษัทเห็นว่าควรให้เกษตรกรเป็นผู้ลงทุนสร้างโรงเรือน และบริษัทเข้าไปเช่าโรงเรือน ทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้เกษตรกรกลุ่มนี้การพัฒนาเกษตรกรรมไปสู่การทำการเกษตรแบบสมัยใหม่ดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นแล้ว ยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น และเป็นการพัฒนาภาคเกษตรของประเทศในแนวทางเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

2.3.2 นโยบายการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0

คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ (2558, น. 70) ในประวัติศาสตร์ประเทศไทยมีการปฏิรูปขนานใหญ่อย่างเป็นระบบเพียงครั้งเดียวในสมัยสั้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 สืบเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 เป็นช่วงเวลาประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตท่ามกลางกระแสภัยคุกคามจากภายนอกอันได้แก่การล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตกด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองรัชกาลจึงต้องทรงดำเนินการปฏิรูปปรับเปลี่ยนประเทศให้เกิดความทันสมัยและทัดเทียมนานาอารยประเทศเพื่อป้องกันมิให้ประเทศไทยต้องถูกยึดครองเป็นดินแดนอาณานิคมการดำเนินนโยบายดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 และได้รับการสานต่ออย่างเป็นรูปธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านการปฏิรูประบบการปกครองและระบบราชการของไทยครั้งสำคัญโดยเปลี่ยนจากเดิมที่เคยปกครองในรูปแบบอาณาจักรโบราณและนครรัฐซึ่งปราศจากศูนย์อำนาจที่ชัดเจนและขาดความเป็นเอกภาพอันไม่ส่งเสริมต่อความมั่นคงของชาติให้เป็นการปกครองรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเป็น “รัฐชาติ” โดยการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางหรือเมืองหลวงเพื่อให้เกิดการบริหารราชการแผ่นดินสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพเกิดความชัดเจนส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดีขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในระยะ “เปลี่ยนผ่าน” วิกฤตทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายต่อหลายครั้งควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกในศตวรรษที่ 21 หากประเทศไทยไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตลอดจนไม่ดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนประเทศผ่านการปฏิรูปและการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจังประเทศไทยอาจจะประสบกับสถานะเสื่อมถอยจากประเทศในโลกรุ่นที่สองในปัจจุบันเป็นประเทศในโลกรุ่นที่สามในอนาคตก็เป็นไปได้แต่หากดำเนินการปฏิรูปสำเร็จจะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่ “ประเทศในโลกรุ่นที่หนึ่ง” อันเป็นดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานไว้ว่า “เราจำต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอเราต้องไม่ถอยหลังเป็นอันขาดแม้ว่าหยุดอยู่กับที่ก็ได้เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง”โลกมีพลวัตอยู่ตลอดเวลาพอจะจำแนกได้เป็น 4 ยุคด้วยกันคือ

ยุคที่ 1 เกิดการปฏิวัติในภาคเกษตรหรือที่เรียกกันว่า Green Evolution

ยุคที่ 2 เกิดการปรับเปลี่ยนสู่สังคมอุตสาหกรรมผ่าน Industrial Revolution ครั้งที่ 1 และ 2

ยุคที่ 3 เกิด Digital Revolution เป็นระลอก ๆ

ยุคที่ 4 คือ The Fourth Industrial Revolution หรือยุคปัจจุบัน

การเคลื่อนจากโลกในศตวรรษที่ 20 มาสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดชุดของโอกาสภัยคุกคามเงื่อนไขและข้อจำกัดชุดใหม่จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาชุดของขีดความสามารถชุดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำรงอยู่
2. การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำเนินธุรกิจ
3. การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการทำงาน
4. การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการเรียนรู้

นโยบายการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ประกอบด้วย

1. โมเดล Thailand 4.0

Thailand 4.0 เป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางกับดักความเหลื่อมล้ำและกับดักความไม่สมดุลพร้อม ๆ กับเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกรุ่นหนึ่งที่มีความมั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืนในบริบทของโลกยุค The Fourth Industrial Revolution อย่าง Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่งมั่นคงและยั่งยืนเป็นรูปธรรมตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้วางไว้ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลกตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยขับเคลื่อนผ่านกลไก “ประชารัฐ”

2. สิ่งที่คนไทยจะได้รับจาก Thailand 4.0

2.1 อยู่ใน “สังคมไทย 4.0” ที่เป็นสังคมที่มีความหวัง (Hope) เป็นสังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) เป็นสังคมที่มีความพอเพียงโดยมีคนชนชั้นกลางเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศเกิดความเท่าเทียมในสังคมความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับต่ำ มีสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ดี

2.2 เป็นคนไทย 4.0 ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพดีและได้รับสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสมตลอดช่วงชีวิตเป็นคนทันโลกทันเทคโนโลยีสามารถอยู่บนเวทีโลกได้อย่างภาคภูมิใจและสามารถมีส่วนร่วมกับนานาชาติเพื่อทำให้โลกดีขึ้นน่าอยู่ขึ้น

2.3 เป็นเกษตรกร 4.0 ที่หลุดพ้นจากกับดักความยากจนโดยผันตัวเองจากเกษตรกรผู้ผลิตมาเป็นผู้ประกอบการทางการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farmers) มีการบริหารจัดการที่ดีมีต้นทุนการผลิตต่ำสามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตรจากการแปรรูป

2.4 เป็น SME 4.0 ที่สามารถสร้างหรือใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมูลค่าในสินค้าและบริการมีความสามารถทางการค้าขายสามารถเข้าถึงตลาดในประเทศ ตลาดอาเซียนและตลาดโลกทำให้มีรายได้สูงขึ้นมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีอนาคตที่สดใส

2.5 เกิดจังหวัด 4.0 ที่มีการกระจายความเจริญทั่วประเทศเศรษฐกิจขยายตัวสามารถทำงานในถิ่นฐานบ้านเกิดได้โดยไม่ต้องเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่เนื่องจากมีช่องทางมีโอกาสและงานที่ดีกระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

3. โมเดล Thailand 4.0

Thailand 4.0 เป็นโมเดลที่ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตรธมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ไว้ความตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกฐานะทางเศรษฐกิจขั้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยจะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ได้ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด” Thailand 4.0 นำมาพระราชดำริข้างต้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และถอดรหัสออกมาเป็น 2 ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ

3.1 การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Strength from Within)

3.2 การเชื่อมโยงกับประชาคมโลก (Connect to the World) หากการสร้าง ความเข้มแข็งจากภายใน คือ Competitiveness การเชื่อมโยงกับโลกภายนอก ก็คือ Connectivity ซึ่งทั้ง Competitiveness และ Connectivity เป็น 2 ปัจจัยที่จะต้องดำเนินควบคู่กันในการสร้างความมั่งคั่งมั่นคงและยั่งยืนให้กับประเทศ การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน Thailand 4.0 เน้นการปรับเปลี่ยนใน 4 ทิศทาง คือ 1) จากการพึ่งพาเศรษฐกิจโลกสู่การสร้าง ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศ 2) จากการเน้นการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์สู่การผลิตสินค้าเชิงนวัตกรรม 3) จากการเน้นเงินทุนและทุนทางกายภาพสู่การเน้นทุนมนุษย์และเทคโนโลยี 4) จากการกระจุกของความมั่งคั่งและโอกาสสู่การกระจายของความมั่งคั่งและโอกาส

การปรับเปลี่ยนใน 4 ทิศทางดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องเน้น “การพัฒนาที่สมดุล” ใน 4 มิติ อันประกอบด้วย 1) ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) 2) ความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings) 3) การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม (Environmental Wellness) 4) การยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ, 2558, น. 29)

4. เป้าหมาย Thailand 4.0

Thailand 4.0 มีเป้าหมายเพื่อหลุดพ้น 3 ก้นดัก โดยปรับเปลี่ยนกลไกการขับเคลื่อนการเติบโตชุดใหม่ (New Growth Engines) เพื่อเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ “ประเทศในโลกที่หนึ่ง” ภายในปี 2575 ดังนี้

4.1 หลุดพ้นจากก้นดักประเทศรายได้ปานกลางด้วยการสร้างความมั่งคั่งผ่านกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมปัญญาเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ (Competitive Growth Engines) เพื่อก้าวสู่ประเทศที่มีรายได้สูงโดยเปลี่ยนจาก “ทำมากได้น้อย” เป็น “ทำน้อยได้มาก” ซึ่งประกอบไปด้วย

4.1.1 การยกระดับขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา

4.1.2 การสร้างคลัสเตอร์ทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

4.1.3 การบ่มเพาะธุรกิจด้านเทคโนโลยีการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์

4.1.4 การพัฒนาวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

4.1.5 การพัฒนาทักษะและงานใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

4.1.6 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกิจ

4.1.7 การบริหารจัดการสมัยใหม่ที่พร้อมดำเนินการทั้งใน Physical และ

Digital Platforms

4.1.8 กิจกรรมร่วมทุนรัฐและเอกชนในโครงการขนาดใหญ่

4.2 หลุดพ้นจากก้นดักความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างความมั่นคงผ่านกลไกการกระจายรายได้โอกาสและความมั่งคั่งอย่างเท่าเทียม (Inclusive Growth Engine) โดยเน้นการปรับเปลี่ยนจากความมั่งคั่งที่กระจุกเป็นความมั่งคั่งที่กระจายด้วยหลักคิดที่ว่า “เราจะเดินหน้าไปด้วยกันโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ประกอบไปด้วย

4.2.1 การยกระดับ Digital Skill Literacy, ICT Literacy, Information Literacy และ Media Literacy ของคนไทย

4.2.2 การสร้างคลัสเตอร์เศรษฐกิจระดับกลุ่มจังหวัดและจังหวัด

4.2.3 การสร้างเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชน

4.2.4 การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

4.2.5 การส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้มแข็ง และสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก

4.2.6 การยกระดับขีดความสามารถการเสริมสร้างทักษะและการเติมเต็มศักยภาพของประชาชนให้ทันกับพลวัตจากภายนอก Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่งมั่นคงและยั่งยืน

4.2.7 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบประชารัฐ

4.2.8 การจ่ายภาษีให้แก่ผู้มีรายได้น้อยต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดแบบมีเงื่อนไข

4.3 หลุดพ้นจากกับดักความไม่สมดุลด้วยการสร้างความยั่งยืนผ่านกลไกการพัฒนาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth Engine) ปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลสู่ “การพัฒนาที่สมดุล” ประกอบไปด้วย

4.3.1 การมุ่งเน้นธุรกิจการผลิตและการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4.3.2 การมุ่งเน้นการใช้พลังงานทดแทน

4.3.3 การปรับแนวคิดจากเดิมที่คำนึงถึงความได้เปรียบเรื่องต้นทุน (Cost Advantage) เป็นหลักมาสู่การคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้จากการลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งระบบ (Lost Advantage)

4.3.4 การส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นองค์กรที่ “คิดดีทำดี” (Doing Good, Doing Well)

คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ (2558, น. 109) เพื่อให้ Thailand 4.0 บรรลุผลสัมฤทธิ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอบยุทธศาสตร์ “National Brain Power Development” เพื่อพัฒนาและยกระดับแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงที่ชัดเจนโดยเน้นการบริหารจัดการ Stock and Flow ของแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงผ่านกลไกของ Talent Development และ Talent Mobility ทำให้ตลาดแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงเป็นตลาดแรงงานที่มีประสิทธิภาพเน้นการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับการมีระบบสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เป้าหมายเพื่อยกระดับผลิตภาพของแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการยกระดับผลิตภาพของประเทศซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในที่สุดการเตรียมคนไทย 4.0 จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Mindset) ทักษะ (Skill-Set) และพฤติกรรม (Behavior Set) ของคนไทยทั้งระบบเพื่อให้คนไทย 4.0 เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการเปลี่ยนผ่านสู่ Thailand 4.0 ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน อย่างแท้จริง

2.3.3 การพัฒนาประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)

2.3.3.1 กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตสร้างรายได้ระดับสูงเป็นประเทศพัฒนาแล้วและสร้างความสุขของคนไทยสังคมมีความมั่นคงเสมอภาคและเป็นธรรมประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539, น. 100)

2.3.3.2 กรอบแนวทางที่สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

1) ด้านความมั่นคง

- 1.1) เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 1.2) ปฏิรูปกลไกการบริหารประเทศและพัฒนาความมั่นคงทางการเมืองจัดคอร์รัปชันสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม
- 1.3) การรักษาความมั่นคงภายในและความสงบเรียบร้อยภายในตลอดจนการบริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล
- 1.4) การพัฒนาระบบกลไกมาตรการและความร่วมมือระหว่างประเทศทุกระดับและรักษาดุลยภาพความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่
- 1.5) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการผนึกกำลังป้องกันประเทศการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศสร้างร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศ
- 1.6) การพัฒนาระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติและระบบบริหารจัดการภัยพิบัติรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
- 1.7) การปรับกระบวนการทำงานของกลไกที่เกี่ยวข้องจากแนวตั้งสู่แนวระนาบมากขึ้น

2.3.3.3 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

- 1) การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจส่งเสริมการค้าการลงทุนพัฒนาสู่ชาติการค้า
- 2) การพัฒนาภาคการผลิตและบริการเสริมสร้างฐานการผลิตเข้มแข็งยั่งยืนและส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยสู่เกษตรยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- 3) การพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชนพัฒนาทักษะผู้ประกอบการยกระดับผลิตภาพแรงงานและพัฒนา SMEs สู่อุตสาหกรรม
- 4) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษและเมืองพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพัฒนาระบบเมืองศูนย์กลางความเจริญ
- 5) การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งความมั่นคงและพลังงานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการวิจัยและพัฒนา
- 6) การเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจโลกสร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งนานาประเทศส่งเสริมให้ไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจ ฯลฯ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารการไว้หลายประการดังนี้

ถวิล เกษสุพรรณ (2552, น. 32) กล่าวว่า การบริหารการศึกษามีความหมายถึงกระบวนการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษาที่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรการบริหารเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคมตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ศิลป์ชัย อ่วงตระกูล (2552, น. 8) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาหมายถึงการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มบุคคลมีอาชีพและชุมชนในท้องถิ่นเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมตามวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ

ณัฐรฎา พวงจันทร์ (2553, น. 14) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาหมายถึงกระบวนการบริหารการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ความก้าวหน้าส่งเสริมความเจริญด้านความคิดความรู้ควบคู่กับการสอดแทรกคุณธรรมแก่นักเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณภาพ

สมเดช สาวันตี (2553, น. 32) กล่าวว่า การบริหารการศึกษามีความหมายถึงการใช้ศาสตร์และศิลปะในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

Newman and Summer (1964, p. 9) ยังได้เสนอแนะว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยชุดกิจกรรม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

Harold (1972, p. 5) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น

Ernest (1973, p. 4) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

การบริหารเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนต่อเนื่องกันการบริหารที่ดีจึงต้องอาศัยกระบวนการบริหารเป็นหลัก การบริหารที่นิยมกันมากที่สุดและสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการบริหารงานทั่ว ๆ ไปคือกระบวนการบริหารของลูเธอร์กูลิค (Luther Gulick) ซึ่งมีองค์ประกอบและขั้นตอน 7 ขั้นรวมเรียกว่า "POSDCoRB" ซึ่งเป็นอักษรนำขององค์ประกอบกระบวนการดังนี้

1. การวางแผนงาน (Planning) หมายถึงการจัดวางโครงการแผนปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าผู้จัดการองค์การต้องวางแผนงานทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานเพราะ

แผนงานจะเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งองค์กรซึ่งประกอบด้วยแผนงานหลักและแผนงานย่อยแผนงานต้องมีลักษณะยืดหยุ่น

2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงานและการจัดสายงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ 10

3. การจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากรได้แก่การจัดอัตรากำลังการสรรหาและพัฒนาบุคลากรการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งการส่งเสริมขวัญและกำลังใจสวัสดิการและการเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงาน "คน" เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลให้งานสำเร็จหรือล้มเหลว

4. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการการควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของผู้บริหารในฐานะหัวหน้าหน่วยงานหัวหน้าต้องมอบหมายหน้าที่ให้ลูกน้องแต่ละคนตามลำดับโดยให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับความรับผิดชอบแต่ละตำแหน่ง ประกาศใช้ระเบียบให้ปฏิบัติตามมีการตัดสินใจสั่งการอย่างถูกต้องและรวดเร็ว

5. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดมีการร่วมมือที่ดีและนำไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน

6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับต่าง ๆ ในหน่วยงานเพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกหน่วยงานได้รับทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

7. การบริหารงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทางงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

2.4.2 แนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารงานในสถานศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการด้านงบประมาณด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปโดยได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานแต่ละด้านดังนี้

2.4.2.1 การบริหารงานวิชาการให้มีขอบข่ายการบริหารงานวิชาการดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

2) การวางแผนงานด้านวิชาการการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4) การวัดผลประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

- 5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- 6) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- 7) การนิเทศการศึกษา 11
- 8) การแนะแนว
- 9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- 10) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลครอบครัวองค์กร
หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
- 13) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของ
สถานศึกษา
- 14) การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษาและการพัฒนาและใช้
สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2.4.2.2 การบริหารงานงบประมาณให้มีขอบข่ายการบริหารงานงบประมาณดังต่อไปนี้

- 1) การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วแต่กรณี
- 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากส
นักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรง
- 3) การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร
- 4) การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ
- 5) การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ
- 6) การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ
- 7) การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ
- 8) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- 9) การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา
- 10) การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 11) การวางแผนพัสดุ
- 12) การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์ หรือสิ่งก่อสร้าง
ที่ใช้งบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐานแล้วแต่กรณี
- 13) การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทาและจัดหาพัสดุ

- 14) การจัดหาพัสดุ
- 15) การควบคุมดูแลบำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ 12
- 16) การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน
- 17) การเบิกเงินจากคลัง
- 18) การรับเงินการเก็บรักษาเงินและการจ่ายเงิน
- 19) การนำเงินส่งคลัง
- 20) การจัดหาบัญชีการเงิน
- 21) การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงินและการจัดหาหรือจัดหาแบบพิมพ์

บัญชีทะเบียนและรายงาน

2.4.2.3 การบริหารงานบุคคลให้มีขอบข่ายการบริหารงานบุคคลดังต่อไปนี้

- 1) การวางแผนอัตรากำลัง
- 2) การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
- 4) การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 5) การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน
- 6) การลาทุกประเภท
- 7) การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 8) การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
- 9) การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- 10) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
- 11) การอุทธรณ์และการร้องทุกข์
- 12) การออกจากราชการ
- 13) การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ
- 14) การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทาน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- 15) การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 16) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 17) การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 18) การส่งเสริมวินัยคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา

19) การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาตและการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.4.2.4 การบริหารงานทั่วไปให้มีขอบข่ายการบริหารดังต่อไปนี้

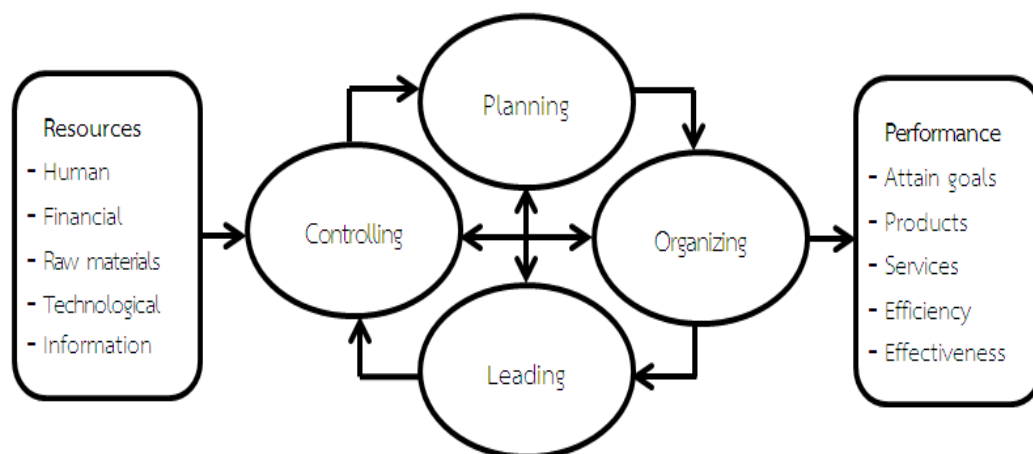
- 1) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 2) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- 3) การวางแผนการบริหารงานการศึกษา
- 4) งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
- 5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- 6) การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
- 7) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 8) การดำเนินงานธุรการ
- 9) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 10) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
- 11) การรับนักเรียน
- 12) การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งยุบรวมหรือเลิกสถานศึกษา
- 13) การประสานการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย
- 14) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 15) การทัศนศึกษา
- 16) งานกิจการนักเรียน
- 17) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- 18) การส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคลชุมชนองค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- 19) งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น
- 20) การรายงานผลการปฏิบัติงาน
- 21) การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงานและการจัดกิจกรรมในการลงโทษนักเรียนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีการบริหารจัดการตามอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

นอกจากจะดำเนินการตามหลักการและแนวปฏิรูปการศึกษาแล้วยังต้องยึดหลักการดำเนินการตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (พาทีพย์ ชมคำ, 2551, น. 11 - 13)

1. หลักนิติธรรมหมายถึงการตรากฎหมายถูกต้องเป็นธรรมการกำหนดกฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมายที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก
2. หลักคุณธรรมหมายถึงการยึดมั่นในความถูกต้องดีงามการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจขยันอดทนมีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ
3. หลักความโปร่งใสหมายถึงการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน
4. หลักการมีส่วนร่วมหมายถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแสดงความคิดเห็นการได้สวนสาธารณะการประชาพิจารณ์และการแสดงประชามติหรืออื่น ๆ
5. หลักความรับผิดชอบหมายถึงการตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมการใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน
6. หลักความคุ้มค่าหมายถึงการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยการรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

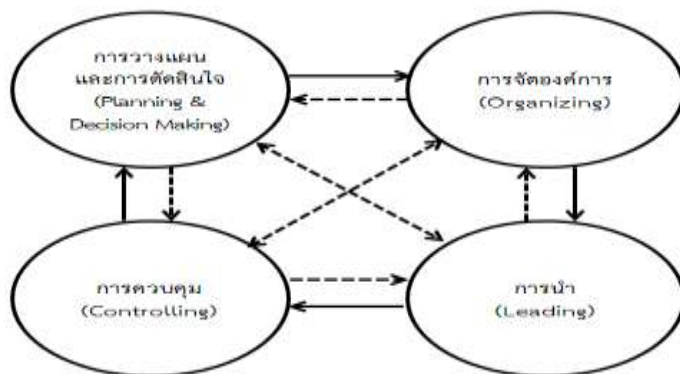
คำว่า การบริหาร (Administration) มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า การจัดการ (Management) โดยมักนิยมใช้คำว่า “การบริหาร” ในหน่วยงานของรัฐ หรือที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง และใช้คำว่า “การจัดการ” ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ อุตสาหกรรม ซึ่งการบริหารหรือการจัดการในหน่วยงานหรือองค์กรมักจะใช้คำคุณศัพท์ขยายความให้ชัดเจน เช่น Public Administration (รัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารการปกครอง) Educational Administration (การบริหารการศึกษา) และ Business Administration หรือ Business Management (บริหารธุรกิจ) เกี่ยวกับความหมายและหน้าที่ทางการบริหาร ได้มีผู้ให้ทัศนะไว้ เช่น Samson and Daft (2012, p. 10) ได้ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่า การบริหาร (Management) คือ กระบวนการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ทรัพยากรขององค์กรจากนิยามดังกล่าวแสดงถึงแนวคิดสำคัญสองประการ คือ ประการแรก คือ หน้าที่ (Runctions) ได้แก่ การวางแผนและการตัดสินใจ (Planning and Decision Making) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ประการที่สอง การสำเร็จอย่างมี

ประสิทธิผลและประสิทธิภาพตามเป้าหมายขององค์กร ดังกระบวนการบริหาร (The Process of Management) ที่แสดงในภาพที่ 2.3

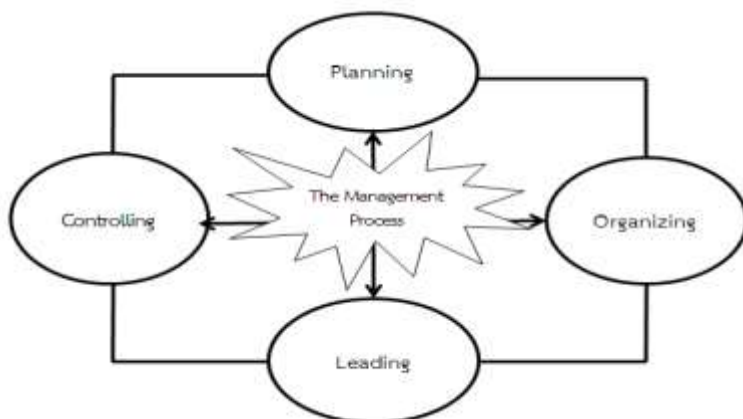
ภาพที่ 2.3 กระบวนการบริหารของ Samson Daft and Daft. ปรับปรุงจาก *Fundamentals of management*. โดย Samson, D. and Daft, R.L., 2012, สืบค้นจาก <https://trove.nla.gov.au/version/45602005>

Management. Fourth Asia Pacific Edition. Mason, OH: South-Western, P.11. และ Daft, R.L. (2012 pp.83) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร (The Management Process) ใน 4 องค์ประกอบมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยการวางแผนและการตัดสินใจ (Planning and Decision Making) เป็นการตั้งเป้าหมายขององค์กรและการตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่ดีที่สุดในการดำเนินงาน การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการเลือกแนวทางที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมกลุ่มและทรัพยากร การนำ (Leading) เป็นการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสนใจปฏิบัติงานในองค์กร และการควบคุม (Controlling) เป็นการกำกับติดตามให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนโดยการเฝ้าอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ดังแสดงในภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 กระบวนการบริหารของGriffin. ปรับปรุงจาก *Management*. โดย Griffin, 1997, Houghton : Mifflin.

นอกจากนี้ Schermerhorn ยังได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการบริหาร ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1)การวางแผน (Planning) 2)การจัดองค์การ (Organizing) 3)การนำ (Leading) และ 4)การควบคุม (Controlling) ดังแสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 กระบวนการบริหารของ Schermerhorn. ปรับปรุงจาก *Organizational behavior*. โดย Schermerhorn, 1996, New York : John Wiley.

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่าการบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร คือ การวางแผนการจัดองค์การ การนำและการควบคุม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการบริหารดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรกเน้นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลเป็นกลุ่มและมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนเฉพาะของการทำงานนั้น กล่าวคือ เป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ประกอบกิจกรรมร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้บริบท ปัจจัยป้อนเข้า ทรัพยากรทางการบริหาร และหน้าที่ทางการบริหาร

ประการที่สอง มองการบริหารในลักษณะของทรัพยากรทางการบริหารซึ่งการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องอาศัยปัจจัยนำเข้าพื้นฐานในการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และข้อมูลสารสนเทศ

ประการที่สาม เน้นหน้าที่ทางการบริหาร เป็นการให้ความสำคัญกับอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ทั้งในเรื่องการวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุมและมีการปฏิสัมพันธ์กันซึ่งกันและกันโดยใช้การสื่อสารซึ่งถือว่าเป็นลมหายใจขององค์การเป็นเครื่องมือเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มตามหน้าที่นำไปสู่การตัดสินใจสั่งการเพื่อให้บุคคลในองค์การปฏิบัติงานไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

ประการที่สี่ เน้นให้ความสำคัญของผลสำเร็จของการดำเนินงานทั้งในด้านการบรรลุเป้าหมาย ผลผลิต และบริการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประการสุดท้าย เป็นการตัดสินใจและศิลปะในการทำงานในการทำงานขององค์การจะต้องเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะแทรกอยู่ในทุกกระบวนการบริหารจึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศอย่างเพียงพอและใช้ศิลปะในการสื่อสาร กระตุ้นจูงใจ กำกับติดตามเพื่อให้บุคคลอื่น ๆ ตั้งใจและเต็มใจทำงานเพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายนั่นเอง

2.4.3 ความหมายของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ (2546, น. 15) การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟัง และนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด ผลดีต่อการบริหารจัดการเครือข่าย

1. ทำให้การบริหารหรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหา มีความหลากหลาย เป็นไปอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิด จากบุคคลที่มีความหลากหลาย ทั้งความรู้ และประสบการณ์

2. ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันโดยมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายแก่เครือข่ายได้

3. เป็นการขจัดปัญหาให้การดำเนินนโยบายใด ๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาก หรือน้อยเกินไปซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้

4. ก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี ทำให้การบริหารเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ขอความร่วมมือง่าย

5. การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตรงเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สมศักดิ์ ยิ้มหน้อย (2558) กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระ โดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติร่วมประเมนผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนดแต่ หมายถึง การให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิตร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชนและรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน การร่วมคิดและตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริง ๆ และเป็นอิสระในการแสดงออกเพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพ ฐานะอำนาจทางสังคมแตกต่างกันปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการแสดงออก คนแต่ละคนต่างมีมุมมองในการตัดสินใจคุณค่าเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์ต่างกัน เหล่านี้อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นการมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่งการมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ การมีส่วนร่วมครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ จึงมีทั้งผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับ และสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำการมีส่วนร่วมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายหลากหลาย เป็นความพยายามร่วมกันในสหกรณ์เพื่อแก้ปัญหาและบรรลุความต้องการของตนเอง สหกรณ์โดยเริ่มจากการ รับรู้ร่วมกัน คิดร่วมกัน และ กระทำร่วมกันในโครงการอย่างต่อเนื่องทุกฝ่ายต้องรับรู้ร่วมกัน คิดร่วมกันและ กระทำร่วมกันหากทั้งสามฝ่ายใช้หลักการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะทำให้การบริหารงานของสหกรณ์ไม่มีข้อบกพร่องในการดำเนินงาน

ชฎาภรณ์ สนิมคล้ำ (2556) การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหาร คือ กระบวนการวางแผน การจัดการการสั่งการและการควบคุมการปฏิบัติการในองค์กรและการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคลและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุซึ่งเป้าหมายของความต้องการ

การมีส่วนร่วมคือทรัพยากรในการบริหารที่เป็นส่วนของบุคคลในแต่ละระดับการปฏิบัติ มีส่วนในกระบวนการวางแผนการจัดการสั่งการ และควบคุมการปฏิบัติในแต่ละส่วนอย่างเต็มความสามารถทั้งในทิศทางเพื่อการปฏิบัติด้านเดียวหรือการนำเสนอซึ่งความคิดในการดำเนินการตามกระบวนการนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

ชฎาภรณ์ สนิมคล้ำ (2557) การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและ

สำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้น ๆ จะอยู่ในขั้นตอนใด ๆ ก็ตาม โดยขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์หลักการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. มีการจัดสรรหน้าที่และอำนาจ ในการปฏิบัติงานให้กับผู้ปฏิบัติงานคนในองค์กร หรือทีมงาน เพื่อต้องการให้มีทุกคนในองค์กรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
2. การก่อให้เกิดสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนและองค์กรได้อย่างแท้จริง และผลักดันให้คนในองค์กรได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจขององค์กร
3. รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน
4. ทำให้ทุกคนในองค์กรต้องรวมตัวกันเป็นทีมงาน (Teamwork) เพื่อผนึกกำลัง และศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งการทำงานลักษณะดังกล่าวนั้นจะเป็นไปตามหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

บุคคลในการมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารงานหรือการจัดการงานสามารถที่จะแยกได้กว้าง ๆ คือ

1. ภายในองค์กรจะประกอบด้วยผู้บังคับบัญชา (ผู้บริหารระดับสูง) ผู้บริหารระดับกลาง (กลุ่มงานต่าง ๆ) และผู้ปฏิบัติ (คนงาน ผู้ทำงานระดับล่าง) สายสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจะเป็นไปตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับ โดยทั่วไปขององค์กรแล้วจะมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจนซึ่งทุกระดับต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กรจึงเป็นในทิศทางเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องของการดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบความจำเป็นของการมีส่วนร่วมอาจไม่ทั้งหมดของบุคคลในทุกระดับ อาจเฉพาะเพียงแต่ในระดับเดียวกันเท่านั้น หรือเหนือขึ้นไปในระดับหนึ่งก็เป็นไปได้ลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัดการหรือบริหารภายในองค์กรมีรูปแบบต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสมรูปแบบเบื้องต้นก็คือการเสนอเช่นข้อคิดเห็นเป็นเอกสารผ่านกระบวนการสอบถามหรือโดยส่งเอกสาร

2. ต่างองค์กรจะประกอบด้วยในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัดกระทำในระดับผู้บริหารระดับสูงการมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปของการให้ความเห็น ข้อคิดแลกเปลี่ยนหรือสนับสนุนเพื่อการจัดการ หรือระดับผู้ปฏิบัติก็เป็นในทิศทางของการจัดการร่วมกันในกิจกรรมอย่างเดียวกัน

ทั้งนี้โดยผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปใด ๆ ในการมีส่วนร่วมของบุคคลในระบบราชการจะเห็นได้ว่ามีในหลายลักษณะเช่นเดียวกับรูปขององค์กรในปัจจุบันความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นเหตุผลที่จำเป็นต่อการบริหารหรือการจัดการองค์กรคือ

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
2. กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวาง และเกิดการยอมรับได้
3. เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผล วิวัฒนาการเพื่อความคิด (การเปิดกว้าง) การระดมความคิด (ระดมสมอง) ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้
4. ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้งได้

การบริหารงานภาครัฐที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงาน (Result Based Management) คือ การบริหารงานภาครัฐในปัจจุบันจะต้องสามารถวัดและตรวจสอบได้ว่างานที่ทำอยู่ในปัจจุบันนั้น สัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักขั้นของความสำเร็จที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมและบุคคลยอมรับอาจได้แก่

1. การเรียนรู้ในกิจกรรมของตนหรือหน้าที่ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นผลต่อ ความรู้สึกรู้สึกในการอยากรู้ อยากเข้าใจ และอยากเข้าไปมีส่วนร่วม
2. สไตล์การทำงานของแต่ละบุคคล เป็นโอกาสของการเลือกเพื่อให้ตนเองก้าวต่อไปหรือได้รับการสนับสนุน
3. ความมีอารมณ์ที่มั่นคง
4. การยอมรับจุดอ่อนของตนเอง หรือความบกพร่องต่าง ๆ ของตนเอง
5. รู้ตนเองจุดแข็งที่มีอยู่หรือศักยภาพของตนเอง
6. มีความคิดเห็นในเชิงทะเยอทะยาน โดยเป้าหมายเป็นจุดนำทดลองเสี่ยงเพื่อความสำเร็จในงานของตนเอง
7. สร้างข่ายงานได้โดยมีการพึ่งพาต่อกันทั้งเพื่อน,ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใต้บังคับบัญชา
8. เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มว่ามีขั้นตอนอย่างไร
9. เรียนรู้ที่จะเจียบ
10. ถ้อยสัตย์เป็นแบบแผนการทำงาน

2.4.4 แนวทางการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการศึกษา

วันชัย วัฒนศัพท์ (2546) กล่าวว่า หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมและต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Meaningful Participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดย

มีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้การมีส่วนร่วม ร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนาอาจารย์และลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ 6 - 8 มีนาคม 2546 โรงแรมพญาเชนเตอร์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมากกว่า 80 ปี แต่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงก็ยังไม่เกิดขึ้น เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการรัฐประหารจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ โดยอ้างความเดือดร้อนของประชาชนและความไม่เป็นประชาธิปไตยเป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจทุกครั้ง มีการปกครองแบบประชาธิปไตยกึ่งเผด็จมาโดยตลอด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนสร้างระบบการตรวจสอบอำนาจรัฐและก่อให้เกิดเกียรติภาพทางการเมือง เพื่อความยั่งยืนของประชาธิปไตย ประชาชนสามารถตรวจสอบและเรียกร้องให้ผู้มีอำนาจปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ได้ ซึ่งแตกต่างจากอดีตอย่างชัดเจน การปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม (Inclusive Democracy Practice) หรือประชาธิปไตยแบบพหุภาคี (Pluralism Democracy) เป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการในที่สุด การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สามารถสื่อสารได้ในระบบเปิด แบ่งสรรข้อมูลร่วมกัน ระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ เป็นการสร้างฉันทามติช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือ และความชอบธรรม รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล (2555, น. 16) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึงการที่กลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถาบันการศึกษาครูผู้เรียนชาวบ้าน เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการทั้งทางรูปธรรม เช่น เวลาวัสดุแรงงานเงิน เป็นต้น และทางนามธรรมเช่น มโนธรรมสำนึกในความร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น นับตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมหรือโครงการไปจนกระทั่งสิ้นสุดกิจกรรมหรือโครงการนั้น

จิตตวดี ทองทั่ว, (2557, น. 67) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในการอยู่ร่วมกลุ่มกันด้วยความรับผิดชอบซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวทำให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือร่วมใจและประสานงานในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องของความรับผิดชอบ (Responsibility) ที่รู้สึกผูกพันในการทำงาน ความเชื่อถือและไว้วางใจกัน ความร่วมมือร่วมใจ (Cooperation) เป็นความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มและ

การประสานงานกัน (Coordination) ซึ่งเกี่ยวข้องกับห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำกิจกรรมหรือการทำงานการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นหัวใจของการพัฒนาเนื่องจากประชาชนเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์จะเป็นผู้ที่ทราบข้อมูลและเผชิญกับปัญหาด้วยตนเองเมื่อชุมชนวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาของชุมชนเองจะเป็นการสร้างการรับรู้ร่วมกันเกิดการระดมความคิดร่วมกันเพื่อเลือกวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหาของชุมชนการมีส่วนร่วมช่วยสร้างการยอมรับในคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันและเพื่อให้ชุมชนนำไปประยุกต์ในการปฏิบัติใช้ช่วยสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการกระจายอำนาจพร้อมทั้งบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นให้ได้มากที่สุดการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาจึงเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ชุมชนท้องถิ่นร่วมพัฒนาการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยทำงานบนฐานความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านการจัดการศึกษาเพื่อเด็กเยาวชนและคนในชุมชนร่วมกัน

Keith (1972, p. 311) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้เกิดการกระทำที่บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นและทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่มด้วย

United Nations (1981, p. 326) ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินการในการพัฒนารวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

UNICEF (1982, p. 32) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเองความมีอิสระในตนเองและการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จเมื่อชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและใช้ประโยชน์จากโครงการนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพผลและเมื่อบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้ถอนตัวไปแล้วโครงการนั้น ๆ ก็ยังคงดำรงต่อไปได้

Gustovo (1992, p.128) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่างแต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมมีความชัดเจนลึกซึ้งไปกว่าเพียงมีความรับผิดชอบเมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมลงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

Cohen and Uphoff (1980, p.214) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร 2) มีส่วนในการดำเนินการโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือ

กลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ 3) มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ 4) มีส่วนในการประเมินผลโครงการ

Yadav (1980, p. 92) ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกต่อไปนี้คือ 1) การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลงใจ 2) การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา 3) การเข้าร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนาและ 4) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

Epstein (2005, p. 79) นักวิชาการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ในสหรัฐอเมริกาชี้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็กในโรงเรียนนั้นสามารถทำได้ 2 รูปแบบ แบบแรก คือ การเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในห้องเรียนและโรงเรียน แบบที่สอง คือ การเข้ามามีส่วนในการบริหารและกำหนดแนวทางของโรงเรียนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) การเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนของผู้ปกครอง สามารถทำได้ เป็นต้นว่าให้ผู้ปกครองเป็นฐานะแขกของโรงเรียนหรือ ผู้สังเกตการณ์สนับสนุนผู้ปกครองเข้ามาเยี่ยมเยียน หรือเข้าสังเกตการณ์ในห้องเรียนจัดตั้งศูนย์ทรัพยากรผู้ปกครองประจำโรงเรียนเป็นแหล่งพบปะ เป็นสถานที่รวมอุปกรณ์ที่ผู้ปกครองนำมาให้โรงเรียนใช้ประโยชน์และเป็นแหล่งข่าวในชุมชน ดำเนินการให้มีประชุมปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพของบุตรหลานและจัดฝึกอบรมแก่ผู้ปกครองที่เป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยครูในชั้นเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน เช่น พัฒนาโครงการผู้ปกครองอาสาสมัครขึ้นในโรงเรียน การสรรหาและจัดการฝึกอบรม รวมทั้งสนับสนุนผู้ปกครองให้แบ่งปันทักษะและความชำนาญแก่โรงเรียนและ 2) การเข้ามามีส่วนร่วมในด้านบริหารจัดการของผู้ปกครอง สามารถทำได้ เช่น ให้ผู้ปกครองเข้าร่วมมีบทบาทในสภาผู้ปกครอง สมาคมผู้ปกครองและครูหรือคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของโรงเรียน ทำหน้าที่สอดส่องดูแล ร่วมตัดสินใจและวางแผนการพัฒนาโรงเรียนสามารถร่วมกำหนดนโยบายการศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุตรหลานของตนผู้ปกครองจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและโรงเรียนจัดกิจกรรมหลากหลายให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและวางแผนของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายและภารกิจของโรงเรียน ผู้ปกครองและคนในชุมชนจัดตั้งสภาผู้ปกครองและครูขึ้นมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมทั้งตรวจสอบการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียน ความก้าวหน้าของนักเรียนและประเมินหลักสูตรการเรียนรู้เป็นระยะ

Erwin (1976, p. 138) ได้ให้แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้าใจมามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นยังมีความหมายครอบคลุมถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มบุคคลได้เข้ามาร่วมกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะการร่วมรับรู้ร่วมคิดร่วมลงมือปฏิบัติที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน และที่สำคัญการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม อาจมีหลายแบบ เช่น การมีส่วนร่วมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นการให้ทรัพย์สินที่ดินภูมิปัญญาความคิดเห็นแรงกายเป็นต้น การมีส่วนร่วมเพื่อรวมกลุ่มกันทำประโยชน์ส่วนรวม หรือการมีส่วนร่วมที่เกิดจากชุมชนสามารถสามารถควบคุมสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้เอง โดยชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากกระบวนการกลุ่มและความเป็น

ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ โดยมีความรับผิดชอบร่วมกัน (Responsibility) ความร่วมมือร่วมใจกัน (Cooperation) และการประสานการทำงานร่วมกัน (Coordination) เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.5 การสังเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนจะเห็นว่ามีความที่ใช้ลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น ลักษณะ กระบวนการ หรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษามัมนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายไว้ดังนี้

วิชิต นันทสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ (2541, อ้างถึงใน จิตตวดี ทองทั่ว, 2557, น. 70 - 71) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชนที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนโดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างไม่มีขีดจำกัดของระยะเวลาสถานที่เพศและอายุเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริงชุมชนได้เข้ามา มีบทบาทหลักในการจัดการศึกษาทั้งนี้รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่คนความรู้และทรัพยากรโดยมีกระบวนการดำเนินการคือ 1) การวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาชุมชน 2) หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต 3) ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ 4) ประเมินผลกิจกรรมโดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชนสนอง

ความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นโดยบุคคลในท้องถิ่นเช่นปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็งมีองค์กรชุมชน เพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกันมีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, น. 33) กล่าวว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน มีลักษณะดังนี้

2.4.5.1 การมีส่วนร่วมแบบขายขอบเป็นลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่มีข้อจำกัดทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นไม่เต็มที่ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่ายจึงทำให้อีกฝ่ายรู้สึกด้อยกว่าการมีส่วนร่วมจะเป็นไปในลักษณะการเข้ามาร่วมกิจกรรมโรงเรียนหรือการให้ความร่วมมือในการประชุมหรือร่วมสนับสนุนโดยการบริจาคเงินสิ่งของอาจจะแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกิจกรรมบ้างแต่การตัดสินใจจะมอบให้เป็นภาระของโรงเรียน

2.4.5.2 การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องทางกิจกรรมการศึกษาในระดับที่มากกว่าแบบขายขอบกิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทยการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมแบบริเริ่มงานร่วมงานร่วมให้การสนับสนุนด้วยการบริจาคหรือการร่วมมือในการทำงานร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจบ้างซึ่งการตัดสินใจอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินการได้ทั้งหมดก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามการคิดริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ยังคงเริ่มต้นจากโรงเรียนและในการมีส่วนร่วมสามารถร่วมได้ทุกกิจกรรมยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

2.4.5.3 การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกันทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545, น. 46) ได้อธิบายถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน รวมทั้งการเป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

2. การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษา

3. การมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

4. การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา
5. การเป็นผู้มีส่วนร่วมตรวจสอบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อช่วยพัฒนาปรับปรุงทั้งในด้านการจัดบรรยากาศการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การบริหารจัดการและการปฏิบัติงานของโรงเรียน

จิณฉัตร ประโคทัง (2549, น. 13) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนของโรงเรียนดีเด่นมี 6 รูปแบบดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่น
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายผู้ปกครอง
4. รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายผู้ปกครอง
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทุน
6. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

จิณฉัตร ประโคทัง (2549, น. 104) ที่ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น พบว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

1. การระดมความคิด (Brainstorming Participation)
2. การร่วมวางแผน (Planning Participation)
3. การร่วมลงมือทำ (Taking Action Participation)
4. การร่วมติดตามประเมินผล (Monitoring Participation)
5. การรับประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits Participation)

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 75) ได้อธิบายถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ของชุมชน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและกำกับติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา
2. การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเช่น การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษาการกำหนดนโยบายเป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา การประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาการเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษาและการตรวจสอบการจัดการศึกษาเป็นต้น

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ(2550, น. 72) ที่ได้ศึกษายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับการพัฒนาสถานศึกษาแล้วพบว่า กระบวนการบริหารกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวางแผนและตัดสินใจ
2. การร่วมคิดร่วมทำ
3. การสร้างมิตร
4. การสร้างความเชื่อมั่น
5. การติดตามและรายงานผล

จิตตวดี ทองทั่ว (2557, น. 70) สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมหรือการทำกิจกรรมทางการศึกษาของชุมชน ร่วมกับสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่นการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายในการจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาการมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาการเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษาการมีส่วนร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเป็นผู้ตรวจสอบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อช่วยพัฒนาปรับปรุงทั้งในด้านการจัดบรรยากาศการมีส่วนร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาซึ่งลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันอาจมีตั้งแต่การมีส่วนร่วมแบบชายขอบการมีส่วนร่วมแบบบางส่วนจนถึงการมีส่วนร่วมแบบเต็มที่มีสมบูรณ์ นอกจากนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้นนอกจากชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยให้บุคคลในท้องถิ่นเช่นปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้ผู้นำชุมชนมาร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และถ่ายทอดความรู้ร่วมกับโรงเรียนแล้วการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นไปในลักษณะของการให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ โดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ที่เริ่มจากจุดเล็ก ๆ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่นโยบายหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมดในขณะเดียวกันยังมีรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นในชุมชนเข้มแข็งโดยมีองค์กรชุมชนเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันรูปแบบการมีส่วนร่วมจากที่กล่าวมาแล้ว มีทั้งการมีส่วนร่วมที่เริ่มต้นจากภาครัฐโดยประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติตามและการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนโดยภาครัฐแสดงบทบาทคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวก

Shaffer (1985, p. 21) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยกำหนดระดับการมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการศึกษาไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. การใช้บริการของโรงเรียน
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมและการรับรู้ข้อมูลเป็นเพียงผู้รับข้อมูลข่าวสาร
3. เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้หรือไม่ให้ทรัพยากรอุปกรณ์หรือแรงงานคือการบริการบริจาค
4. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำปรึกษาหรือการให้ข้อมูลย้อนกลับในบางเรื่องหรือบางปัญหา
5. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้บริการในรูปแบบหุ้นส่วนกับผู้ปฏิบัติงานคนอื่น
6. เป็นผู้มีส่วนร่วมในการปรับใช้อำนาจของตัวเอง
7. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้นิยามการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในลักษณะของกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล (2555, น. 243) ได้พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ โดยกำหนดกรอบรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวางแผนดำเนินงาน (Planning)
2. การดำเนินงาน (Implementation)
3. การประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย (Public Relations and Coordinating with Networks)
4. การติดตามผลและประเมินผล (Monitoring and Evaluation)
5. การร่วมรับประโยชน์ (Benefits Sharing)

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (2550, น. 11) กำหนดไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
2. การมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น
3. การมีส่วนร่วมการวางแผน
4. การมีส่วนร่วมดำเนินการ
5. การมีส่วนร่วมประเมินผล
6. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

วิชิต นันทสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ (อ้างถึงใน จิตตวดีทองทั่ว, 2557, น. 70 - 71) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชนที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนโดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยไม่มีขีดจำกัดของระยะเวลาสถานที่เพศและอายุเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริงชุมชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษาทั้งนี้รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่าง ที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่คนความรู้และทรัพยากรโดยมีกระบวนการดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ปัญหาชุมชน
2. หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหามีอยู่
4. ประเมินผลกิจกรรม

ประจวบ หนูเลี้ยง และคณะ (2558, น. 233) ได้วิจัยพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมได้ข้อค้นพบว่า รูปแบบมีส่วนร่วมควรมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ

1. การร่วมคิด
2. การร่วมวางแผน
3. การร่วมดำเนินงาน
4. การร่วมติดตาม
5. การร่วมประเมินผล
6. การร่วมในผลประโยชน์

Cohen and Uphoff (1980, p.8) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน 4 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร
2. มีส่วนในการดำเนินการโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ
3. มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา
4. มีส่วนในการประเมินผลโครงการ

สุรรัตน์ ก้อนนาค (2554) วิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท พบว่าแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ด้านดังนี้

1. การกำหนดแผนนโยบาย และยุทธศาสตร์
2. การจัดหลักสูตร
3. การบริหารจัดการศึกษา
4. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
5. การติดตามประเมินผล

UNESCO Kathmandu (1978) ได้ทำการศึกษาโครงการ United Nations Trust Fund for Human Security Community Centres Project (UNTFHS-CLC- Project) ภายใต้เรื่อง Community Empowerment through Community Learning Centres in Mid and Far Western Regions of Nepal โดยกำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาประกอบไปด้วย 1) การวางแผน 2) การจัดการ 3) การปฏิบัติ 4) การประเมินผล

จากแนวคิดที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนตามแนวคิดของนักวิชาการ พบว่ามี 12 องค์ประกอบ รายละเอียดดังแสดงใน

ตารางที่ 2.1

การสังเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

ที่	องค์ประกอบ	ฉันทนา (2549)	ไพฑูริย์ สอนดีเมือง (2550)	ธีรศักดิ์ ศรีสุภกุล(2555)	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (2548)	ศิริกาญจน์ โภษิต (2542)	วิชิตนันท์ สุวรรณและจางจาง (2541)	ประจวบ หนูเลี้ยง และคณะ (2558)	สุรัตน์ ก้อนนาค (2554)	จิตตวัต ทองทั่ว (2557)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545)	Cohen and Uphoff(1980)	Shaeffer (1994)	UNESCO Kathmandu (2006)	ความสอดคล้อง
1	การระดมความคิด	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓		7
2	การร่วมวางแผน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	12
3	การร่วมลงมือทำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	12
4	การร่วมติดตามประเมินผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	11
5	การรับประโยชน์ร่วมกัน	✓		✓	✓	✓		✓				✓	✓		7
6	การสร้างมิตร		✓		-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	2
7	การสร้างความเชื่อมั่น		✓		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
8	การประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย	-	-	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-	4
9	การมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน				✓	✓	✓			✓			✓	✓	5
10	การกำหนดแผนนโยบาย และยุทธศาสตร์	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
11	การจัดหลักสูตร	✓	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	2
12	การบริหารจัดการศึกษา	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	2
13	การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓		✓		3

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่า การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะมองได้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมจากบนลงล่าง (Top Down) หรือมุมมองจากบนลงล่าง โดยรัฐเป็นผู้นำการมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมเกิดจากภาครัฐโดยประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตามกับการมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) หรือมุมมองจากล่างขึ้นบน โดยการมีส่วนร่วมเกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยรัฐแสดงบทบาทคอย

ช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวกและจากการสังเคราะห์ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องตั้งแต่กึ่งหนึ่งขึ้นไปของแหล่งข้อมูลทั้งหมดจะได้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การระดมความคิด (Brainstorming Participation)
2. การร่วมวางแผน (Planning Participation)
3. การร่วมลงมือทำ (Taking Action Participation)
4. การร่วมติดตามประเมินผล (Monitoring Participation)
5. การรับประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits Participation)

ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาและการบริหารสถานศึกษาที่เน้น “คนใน” ร่วมกันเป็นคนตั้งโจทย์และค้นหาคำตอบ เน้นการบูรณาการ (Integration) เน้นการระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนมาร่วมทำงานทั้งในระดับล่าง (Downstream) เชื่อมต่อไปยังระดับบน (Upstream) (Cohen and Uphoff, 1980, p. 213) ซึ่งการสร้างมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพลังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่มาจากการพัฒนาจาก “ข้างใน” หรือ “การระเบิดจากข้างใน” อันจะส่งผลให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งเป็นรากฐานที่มั่นคงบรรลุเป้าหมายเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมประเทศชาติโดยรวมต่อไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพ

2.5.1 ความหมายของทักษะชีวิต

ก่อนศตวรรษที่ 21 ยังไม่มีการใช้คำว่าทักษะชีวิตและอาชีพแต่จะใช้ทักษะชีวิตโดยเริ่มต้นนำมาเผยแพร่โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) องค์การช่วยเหลือเด็กสหประชาชาติ (UNICEF) กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุขและสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้ให้ความหมายทักษะชีวิตเช่น

กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2555, น. 32) ที่กล่าวถึงความหมายของทักษะชีวิตว่า ความสามารถด้านความรู้เจตคติและความสามารถในการจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศสารเสพติดบทบาทชายหญิงชีวิตครอบครัวสุขภาพอิทธิพลสื่อสิ่งแวดล้อมปัญหาสังคมในขณะที่องค์การช่วยเหลือเด็กสหประชาชาติ (UNICEF, 2003) ให้ความหมายว่าเป็นกลุ่มใหญ่ของจิตวิทยาสังคม และทักษะระหว่างบุคคลซึ่งช่วยให้ตัดสินใจได้สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาทักษะการจัดการกับอารมณ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทักษะชีวิตอาจจะมีทิศทางจากการกระทำของบุคคลอื่น ๆ เช่นเดียวกับการกระทำที่เปลี่ยนสภาพแวดล้อมทำให้นำมาซึ่งความสุขกายสบายใจเช่นเดียวกับ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559, น. 23) ได้ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1999, p. 21) ได้ให้ความหมายว่า ความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติและทักษะซึ่งสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ตัวให้อยู่รอดในสภาพสังคมและวัฒนธรรมยุคปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตเพื่อให้คนรู้จักดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายอารมณ์และจิตใจซึ่งจะส่งผลให้คนดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสามารถอยู่ในสังคมไม่เป็นภาระของสังคม

จากการศึกษาความหมายของคำว่าทักษะชีวิตจึงหมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้เจตคติความสามารถในการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมและทักษะต่าง ๆ เพื่อจัดการกับปัญหาต่าง ๆ สามารถสร้างทางเลือกที่ดีให้กับตนเองในสภาพสังคมปัจจุบันและพร้อมปรับตัวในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพจะเห็นว่าทักษะชีวิตสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเองโดยการใช้ความคิดการปรับพฤติกรรมการตัดสินใจการสื่อสารการจัดการอารมณ์และความเครียดการแก้ไขปัญหาให้กับตนเองได้อย่างชาญฉลาดรู้จักยับยั้งชั่งใจเป็นคนที่มีเหตุผลรู้จักเลือกการดำรงชีวิตที่เหมาะสมคนที่มีทักษะชีวิตสามารถอยู่ในสังคมมีความสุขอย่างยั่งยืนต่อมาสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาแนวคิดเรื่องทักษะแห่งอนาคตใหม่ซึ่งเน้นการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Voogt and Roblin, 2010, p. 115) โดยกำหนดทักษะชีวิตและอาชีพเป็นหนึ่งในทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยมีองค์กรและนักวิชาการให้ความหมายทักษะชีวิตและอาชีพไว้รวมกัน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่าทักษะชีวิตและอาชีพดังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย เช่น

Epstein (2005, p. 122) ให้ความหมายของทักษะชีวิตและอาชีพ หมายถึง ความสามารถในการคิดสำหรับเนื้อหาความรู้และความสามารถที่จะนำทางชีวิตและการทำงานในสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนในยุคที่มีการแข่งขันด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชีวิตและอาชีพ New Jersey State Department of Education (1989, p. 32) ได้ให้ความหมายว่าทักษะชีวิตและอาชีพหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลที่แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณการทำงานร่วมกันและการแก้ปัญหาที่จำเป็นในการทำงานเพื่อประสบความสำเร็จในขณะที่นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ขององค์กรต่าง ๆ ได้

Knowlton and et al. (2009, p. 41) ให้ความหมายของทักษะชีวิตและอาชีพ หมายถึง ความสามารถในการทำงานโดยไม่ต้องมีการกำกับดูแลภายในกลุ่มที่มีความหลากหลายในสังคมนักเรียนสามารถเพิ่มพูนการเรียนรู้สำหรับการกำกับตนเองเพื่อการเรียนรู้การทำงานร่วมกันและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่าทักษะชีวิตและอาชีพหมายถึงความสามารถที่บุคคลใช้ความรู้ ความคิดในการแก้ปัญหาและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันโดยสามารถควบคุมตนเองเพื่อบำรุงชีวิตและเตรียมวางแผนเพื่อเลือกประกอบอาชีพในอนาคตที่เหมาะสมสำหรับในยุคที่มีการแข่งขันในด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

ทักษะชีวิต คือ ความสามารถในการปรับตัวและมี พฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องใน การที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ อย่างมีประสิทธิภาพทักษะชีวิตเป็น เรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งความรู้และทักษะของแต่ละบุคคลและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต อย่างอิสระในวัยผู้ใหญ่ Brolin (อ้างถึงใน มัณฑรา ธรรมบุศย์, 2545, น. 11) ได้แบ่งองค์ประกอบของ ทักษะชีวิตออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน (Daily Life Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีทักษะด้านนี้จะแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏจนเป็นนิสัยที่เห็น ได้อย่างชัดเจน ได้แก่

1.1 ความสามารถในการบริหารจัดการระบบการเงิน (Managing Personal Finances) เช่น นับ และทอนเงินได้ถูกต้อง รู้จักออมทรัพย์และตรวจสอบบัญชีเงินฝากของตน รู้จัก ควบคุมงบประมาณ การใช้จ่ายให้คงที่ รู้วิธีบันทึกรายจ่าย ใช้จ่ายโดยใช้เงินสด และบัตรเครดิตด้วยความรับผิดชอบ สามารถคำนวณภาษีเงินได้ ไม่หลีกเลี่ยงการเสียภาษี ชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงิน ตรงตามกำหนดเวลา

1.2 ความสามารถในการเลือกและจัดการงานบ้าน (Selecting and Managing a Household) เช่น รู้จักดูแลรักษาบ้านให้สะอาดน่าอยู่ ทำงานบ้านได้ รู้จักวางแผนและ เตรียมอาหารการกินของตนเอง

1.3 ความสามารถในการดูแลตนเอง (Caring for Personal Needs) เช่น รู้จัก เอาใจใส่สุขภาพ ของตนเอง มีจิตใจเบิกบาน แต่งกายได้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้สารเสพติด มีความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ และสามารถดูแลป้องกันตนเอง รู้จักออกกำลังกาย รู้หลักโภชนาการ และการควบคุมน้ำหนัก

1.4 การตระหนักถึงความปลอดภัย (Safety Awareness) เช่น มีความรู้เกี่ยวกับ เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความปลอดภัย มีความไวต่อการรับรู้เสียงหรือกลิ่นที่ ผิดแผกไป จากเดิม สามารถถอนตัวออกจากเหตุการณ์ที่คับขัน

1.5 ความสามารถในการจัดหา จัดเตรียม และการบริโภคอาหาร (Raising, Preparing and Consuming Food) เช่น รู้จักเลือกซื้อและวางแผนรายการอาหาร รู้จักทำความเข้าใจ สะอาดบริเวณประกอบ อาหาร รู้วิธีเก็บถนอมอาหารและวิธีเตรียมอาหาร อ่านป้ายฉลาก และปฏิบัติ

ตามคำแนะนำบนฉลากได้ แสดงนิสัยการกินที่ดี วางแผนรับประทานอาหารแต่ละมื้อในสัดส่วนที่สมดุล

1.6 ความสามารถในการซื้อและถนอมเครื่องแต่งกาย (Buying and Caring for Clothing) เช่น รู้วิธีซักรีดเสื้อผ้าชนิดต่าง ๆ สามารถซ่อมแซมเสื้อผ้าและเก็บรักษาเสื้อผ้าตลอดจนต่อรองราคาเสื้อผ้าได้

1.7 การแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดี (Exhibiting Responsible Citizenship) เช่น แสดงความรับผิดชอบและมีความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน รายงานเรื่องอาชญากรรมได้ มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และการปกครองระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ และปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

1.8 ความสามารถในการใช้เครื่องนันทนาการและการใช้เวลาว่าง (Using Recreational Facilities and Engaging in Leisure Activities) เช่น รู้จักหาแหล่งพักผ่อนหย่อนใจเท่าที่มีอยู่ในชุมชน รู้จักเลือกและวางแผนทำกิจกรรมกับบุคคลและกลุ่ม ฯลฯ

1.9 ความสามารถในการอยู่ร่วมกับชุมชน (Getting Around the Community) เช่น สามารถแยกแยะบริเวณต่าง ๆ ในชุมชนและระบุสถานที่ตั้งของชุมชนได้ รู้กฎจราจร และวิธีรักษาความปลอดภัยในชุมชน เข้าใจและรู้จักใช้แผนที่ของชุมชน ฯลฯ

2. ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม (Personal and Social Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการสร้างมิตรภาพ ได้แก่

2.1 ความสามารถในการรู้จักตนเอง (Self – awareness) เช่น สามารถบอกความต้องการด้าน ร่างกายและจิตใจของตนเอง ระบุความสนใจ ความสามารถ และลักษณะอารมณ์ของตนได้ รู้วิธีดูแลบำรุงรักษาสุขภาพ ฯลฯ

2.2 การสร้างความมั่นใจในตนเอง (Self-confidence) เช่น สามารถทำให้ผู้อื่นเห็นถึงคุณค่าของตน บอกได้ว่าผู้อื่นมีการรับรู้ในตนเองอย่างไร ยอมรับผู้อื่น กล่าวคำชมและวิจารณ์ผู้อื่นได้ ฯลฯ

2.3 การแสดงพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Behavior) เช่น ยอมรับในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่นตระหนักในอำนาจหน้าที่และรู้จักปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในที่สาธารณะมีมารยาททางสังคมและมารยาทในการรับประทานอาหาร ฯลฯ

2.4 ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ (Good Interpersonal) เช่น รู้จักฟังและ โต้ตอบผู้อื่นมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นและสามารถดำรงความสัมพันธ์นั้นให้ยืนยาว เป็นต้น

2.5 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (Independence) เช่น สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่ร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น สามารถท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนได้ตามลำพัง รู้จักเปลี่ยนแปลงตารางการเดินทางเมื่อเผชิญกับปัญหา รู้วิธีเลือกคบหาเพื่อน ฯลฯ

2.6 ความสามารถในการแก้ไขปัญหา (Problem-solving) เช่น รู้จักขอความช่วยเหลือจาก ผู้อื่นในยามจำเป็น รู้จักพัฒนาและประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหา สามารถหาทางแก้ปัญหาและวางแผนแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

2.7 ความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น (Communicating with others) เช่น สามารถรับรู้และโต้ตอบกับผู้อื่นได้ทุกสถานการณ์ ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วยความในยามจำเป็น รู้จักพัฒนาและประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหาสามารถหาทางแก้ปัญหาและวางแผนแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

3. ทักษะการประกอบอาชีพ (Occupational skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่

3.1 ความรอบรู้และความสามารถในการสำรวจทางเลือกอาชีพ (Knowing and Exploring Occupational Choices) เช่น รู้วิธีสำรวจความเป็นไปได้ของอาชีพบอกผลตอบแทนที่เกิดจากการทำงานแต่ละอาชีพได้ สามารถจัดกลุ่มงานออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้

3.2 ความสามารถในการคัดเลือกและวางแผนทางเลือกอาชีพ (Selecting and Planning Occupational Choices) เช่น บอกความถนัดในงานแต่ละประเภทได้ระบุนิยาม ต้องการที่จำเป็นของงานแต่ละชนิดได้

3.3 การแสดงนิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำงาน (Exhibiting Appropriate Work Habits and Behavior) เช่น รู้จักปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสำนักงานได้ เห็นความสำคัญของการไปทำงานและการตรงต่อเวลา ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ตั้งใจทำงาน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 ความสามารถในการแสวงหางาน การรักษาความปลอดภัยและการรักษางาน (Seeking, Securing, and Maintaining Employment) เช่น รู้วิธีหางาน วิธีสมัครงาน วิธีการตอบสัมภาษณ์ และ รู้จักปรับตัวหลังจากเข้าไปทำงานแล้ว

3.5 ความสามารถในการดูแลสุขภาพ (Exhibiting Sufficient Physical and Manual Skill) เช่น มี ความแข็งแรง อดทน ทนทาน ร่างกายมีการทำงานประสานกันเป็นอย่างดี

3.6 ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Obtaining Specific Occupational Skills) เช่น รู้จักนำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกงานในโรงเรียนหรือจากการทดลองปฏิบัติงานไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่าทักษะชีวิตและอาชีพหมายถึงความสามารถที่บุคคลใช้ความรู้ ความคิดในการแก้ปัญหาและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายใน

วัฒนธรรมที่แตกต่างกันโดยสามารถควบคุมตนเองเพื่อดำรงชีวิตและเตรียมวางแผนเพื่อเลือกประกอบอาชีพในอนาคตให้เหมาะสมสำหรับในยุคที่มีการแข่งขันในด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

2.5.2 ความสำคัญของทักษะชีวิตและอาชีพ

ปัจจุบันทักษะชีวิต นับเป็นทักษะที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชน เพราะจะช่วยให้สามารถเผชิญหน้าและรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันได้ ทักษะชีวิตนับเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ควรเกิดขึ้นกับคนไทยทุกคน เพราะทักษะชีวิตเป็นผลของการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต ที่พัฒนาควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมการมีพื้นฐานชีวิตที่ดีงามและมั่นคงจะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรอดปลอดภัยจากความทุกข์ทั้งหลาย นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาชีวิตมนุษย์ การจะพัฒนาให้บุคคลใด ๆ มีทักษะชีวิตได้นั้น ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะทักษะชีวิตเป็นความสามารถทางจิตวิทยาสังคม (Psychosocial Competence) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการปรับสภาพตัวเองให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันท่ามกลางวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะชีวิต และการฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดการกับปัญหารอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านทักษะการคิด ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดวิจารณ์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์
2. ด้านเจตคติและการตระหนักรู้ในตนเองและผู้อื่น
3. ด้านการจัดการปัญหารอบตัว อารมณ์ และความเครียด
4. ด้านการตัดสินใจและการปรับตัว
5. ด้านการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร

คำว่า “ทักษะ” ซึ่งในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Skill” นั้น หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างชำนาญซึ่งความสามารถนั้นเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางอาชีพ ทักษะทางการกีฬา ทักษะในการทำงานร่วมกับคนอื่น ทักษะการอ่าน ทักษะในการจัดการ ทักษะทางคณิตศาสตร์ หรือทักษะทางภาษา ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งทักษะต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นทักษะภายนอกที่แสดงออกให้เห็นชัดเจนได้โดยตรงจากการกระทำหรือการปฏิบัติเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ อันจะทำให้ผู้ที่มีทักษะเหล่านั้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมนี้ได้ โดยมีโอกาสที่ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ดังกล่าว ทักษะประเภทนี้อาจเรียกว่า ทักษะการดำรงชีพ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Livelihood Skill หรือ Skill of Living” ซึ่งเป็นคนละอย่างกับทักษะชีวิตที่เรียกว่า Life Skills

องค์การอนามัยโลก (WHO.1999, p. 155) ได้บัญญัติศัพท์คำว่าทักษะชีวิต (Life Skills) ขึ้น และให้ความหมายว่า คือ ความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้อง ในการที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นสิ่งที่จรรโลงให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสภาวะสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องใน ขณะที่เผชิญแรงกดดัน หรือกระทบกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ความสามารถนี้ ประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและทักษะในการจัดการกับปัญหาที่อยู่รอบตัวภายใต้สังคมปัจจุบัน

สุรศักดิ์ ปาเฮ (2553, น. 10) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทักษะชีวิตและอาชีพจะทำให้นักเรียนยกระดับความสามารถในการดำรงชีวิตและนำความรู้ที่ได้รับมาเพื่อประกอบอาชีพในอนาคตเมื่อนักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองและได้รับความรู้จากครูทั้งด้านความรู้โดยครูจะเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะความรู้ และความเชี่ยวชาญสร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียนเมื่อมีการบูรณาการระหว่างวิชา โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้และเข้าใจในเชิงลึกมากกว่าการสร้างความรู้แบบผิวเผิน

การใช้สื่อที่สร้างขึ้นให้สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือเครื่องมือที่มีคุณภาพในการวัดการเรียนรู้ ในโรงเรียนเช่นข้อสอบรูปแบบต่าง ๆ การทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนจะช่วยให้นักเรียนได้เตรียมความพร้อมในหลาย ๆ ด้านเช่นการรู้จักวิถีคิดการเรียนรู้การทำงานการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียนการสื่อสารการร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพไปตลอดชีวิต และสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างราบรื่น

2.5.3 ทักษะชีวิตและอาชีพในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 6) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ คือ

- 2.5.3.1 ความสามารถในการสื่อสาร
- 2.5.3.2 ความสามารถในการคิด
- 2.5.3.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา
- 2.5.3.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
- 2.5.3.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

ประไพ ประดิษฐ์สุขถาวร (2557) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน (Competencies of learners) กล่าวว่า ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านความสามารถและทักษะตลอดจนคุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมี

คุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรและมีภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงและท้าทาย ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิดและการตัดสินใจที่เหมาะสม จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดให้สถานศึกษาต้องพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น คติวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ด้วยการจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันจะนำไปสู่การมีทักษะชีวิตตามความคาดหวังของหลักสูตรตามช่วงวัยในแต่ละชั้นปี

2.5.4 การสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิตและอาชีพ

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับองค์ประกอบทักษะชีวิตและอาชีพโดยแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่ การนำเสนอองค์ประกอบทักษะชีวิตและอาชีพและการสังเคราะห์องค์ประกอบทักษะชีวิตและอาชีพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.4.1 ทักษะชีวิตและอาชีพ

ช่วงก่อนศตวรรษที่ 21 มีองค์ระดับโลกและกลุ่มนักวิชาการคือองค์การอนามัยโลก (WHO, 1999, p. 9, Brooks and Picklesimer, 2014, p. 20, Mofrad et al., 2013, p. 8, Goodship (Nasheeda. 2008, p.14 กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข. 2554 และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2555, น. 12) ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO.1999, p. 30) กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2554, น. 40) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555, น. 37) ได้กำหนดองค์ประกอบคล้ายคลึงกันโดยองค์การอนามัยโลกได้กำหนดองค์ประกอบหลัก (Core Life Skills) 10 ประการซึ่งจัดคู่ทักษะชีวิตให้มีความสอดคล้องกันได้ 5 คู่ได้แก่

1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อประเมินปัญหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ และสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวเราที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต และการคิดสร้างสรรค์หมายถึงความสามารถในการคิดการเห็นหรือการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะของความคิดคล่องมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติความคิดที่แปลกใหม่ที่สามารถคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ได้และความคิดละเอียดลออให้รายละเอียดเพิ่มเติมหรือขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และรวมถึงการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความหมาย

2. การตระหนักรู้ในตนเองและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การตระหนักรู้ในตนเอง หมายถึงความสามารถในการค้นหารู้จักและเข้าใจตนเองเช่นรู้จักความต้องการและไม่ต้องการของตนเองซึ่งช่วยให้รู้ตัวเองเวลาเผชิญกับความเครียดหรือความรู้สึกกดดันในสถานการณ์ต่าง ๆ และพื้นฐานของการพัฒนาทักษะอื่น ๆ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหมายถึงความสามารถในการเข้า

ใจความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้ยอมรับบุคคลอื่นที่ต่างจากเราเกิดการช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ ที่ด้อยกว่า

3. การสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสารการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึงความสามารถในการเข้ากับผู้อื่นได้ดีและสามารถรักษาสัมพันธ์ไว้ได้ยืนยาวหรือความสามารถในการจบความสัมพันธ์ได้ดีและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพหมายถึงความสามารถในการใช้คำพูดและท่าทางเพื่อแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็นการแสดงความต้องการการแสดงความคิดเห็นการเจรจาต่อรองการช่วยเหลือหรือการปฏิเสธ

4. การตัดสินใจและการแก้ปัญหาการตัดสินใจหมายถึงความสามารถในเลือกสิ่งที่ดีได้อย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมีระบบเช่นบุคคลสามารถเลือกการกระทำของตนเองโดยประเมินทางเลือกและผลที่ได้จากการตัดสินใจเลือกทางที่ถูกต้องเหมาะสมและการแก้ปัญหาหมายถึงความสามารถในการจัดการอุปสรรคได้อย่างสร้างสรรค์และมีระบบไม่เกิดความเครียดทางกายและจิตใจ

5. การจัดการกับอารมณ์และความเครียดการจัดการกับอารมณ์ หมายถึงความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นรู้ว่าความรู้สึกที่เป็นอยู่จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมอย่างไรวิธีการจัดการกับความโกรธและความเศร้าโศกที่ส่งผลทางลบต่อร่างกายและจิตใจได้อย่างเหมาะสมและการจัดการกับความเครียด หมายถึง ความสามารถในการรับรู้สาเหตุของความเครียดรู้วิธีผ่อนคลายและแนวทางในการควบคุมระดับความเครียดเพื่อให้เกิดการเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและไม่เกิดปัญหาด้านสุขภาพ

Picklesimer (1998, p. 17) ได้เสนอองค์ประกอบโดยมีบางองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกับองค์การอนามัยโลกแต่มีการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันและความหมายของแต่ละองค์ประกอบแตกต่างกันบ้างสรุปได้เป็น 4 องค์ประกอบ คือ

1. ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลและมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Communication and Human Relations Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็นคือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทางกับบุคคลอื่นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลอื่นการมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชนการจัดการในเรื่องความใกล้ชิดกับบุคคลอื่นการแสดงความคิดเห็นและความคิดได้อย่างชัดเจน

2. ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Problem Solving and Decision Making Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็นคือการค้นหาข้อมูลการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลการประเมินปัญหาการจัดการปัญหาการระบุปัญหาและการแก้ปัญหาการกำหนดเป้าหมายการ

คาดการณ์และการวางแผนอย่างเป็นระบบการบริหารเวลาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

3. ทักษะการพัฒนาเอกลักษณ์และจุดมุ่งหมายในชีวิต (Identity Development and Purpose in Life Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็นคือการพัฒนาเอกลักษณ์ส่วนตนการตระหนักรู้ในตนเองการกำกับดูแลตนเองการรักษาความมีคุณค่าในตนเองการพัฒนาบทบาททางเพศการพัฒนาความหมายของชีวิตและการทำความเข้าใจชีวิตในค่านิยมและคุณธรรมแต่มีองค์ประกอบที่แตกต่างจากองค์การอนามัยโลก 1 องค์ประกอบ

4. ทักษะการดูแลรักษาสุขภาพและร่างกาย (Physical Fitness and Health Maintenance Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็นคือการดูแลเรื่องการรับประทานอาหารการควบคุมน้ำหนักการออกกำลังกายการเล่นกีฬาการเข้าใจด้านจิตสังคมในมุมมองเกี่ยวกับเรื่องเพศการบริหารความเครียดและการเลือกและปฏิบัติในกิจกรรมเวลาว่าง

Goodship (2001, p. 29) ได้เสนอองค์ประกอบที่แตกต่างจากองค์การอนามัยโลกสามารถจำแนกทักษะชีวิตออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน (Daily Life Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันผู้ที่มีทักษะด้านนี้จะแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏจนเป็นนิสัยที่เห็นได้อย่างชัดเจนเช่นการบริหารจัดการระบบการเงินการเลือกและจัดการงานบ้านการดูแลตนเองการตระหนักถึงความปลอดภัยการจัดหาจัดเตรียมและการบริโภคอาหาร

2. ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม (Personal and Social Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการสร้างมิตรภาพเช่นการรู้จักตนเองความมั่นใจในตนเองมนุษยสัมพันธ์การแก้ปัญหาการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น เป็นต้น

3. ทักษะการประกอบอาชีพ (Occupational Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเช่นความรอบรู้และความสามารถในการสำรวจทางเลือกอาชีพการวางแผนทางเลือกอาชีพการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำงานนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานและมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

4. กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2554, น. 17) ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตเหมือนองค์การอนามัยโลก (WHO) และเพิ่ม 2 ทักษะจากองค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อให้ครอบคลุมกับการดำรงชีวิตมากขึ้นคือความรับผิดชอบต่อสังคมหมายถึงความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีส่วนรับผิดชอบในความเจริญและเสื่อมของสังคมและความภูมิใจในตนเองหมายถึงความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดีมีความเคารพและยอมรับตนเองว่ามีความสำคัญและใช้ความสามารถที่มีอยู่กระทำการสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายยอมรับนับถือตนเองมีความเชื่อมั่นในตนเองเคารพในตนและผู้อื่น

5. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 2555, น. 45) ได้นำแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO) มาประยุกต์ใช้ซึ่งมีองค์ประกอบคล้ายกับขององค์การอนามัยโลก (WHO) แต่มีการจัดองค์ประกอบใหม่โดยการยุบรวมบางองค์ประกอบเป็นองค์ประกอบเดียวกันเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเรียนในยุคปัจจุบันสามารถสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตสรุปได้เป็นดังนี้

5.1 การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความถนัดความสามารถจุดเด่นจุดด้อยของตนเองเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลรู้จักตนเองยอมรับเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจตนเองและผู้อื่นมีเป้าหมายในชีวิตและมีความรับผิดชอบ

5.2 การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การแยกแยะข้อมูลข่าวสารปัญหาและสถานการณ์รอบตัววิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ต้องรับรู้ปัญหาสาเหตุของปัญหาหาทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

5.3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคลรู้สาเหตุของความเครียดรู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียดรู้วิธีผ่อนคลายหลีกเลี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

5.4 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมองอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นใช้ภาษาพูดและภาษากายเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเองรับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่นวางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดีสร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 21 ได้มีการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในศตวรรษที่ 21

ชนิดดา เทียนฤกษ์ (2014) ได้อธิบายองค์ประกอบของทักษะชีวิตและอาชีพ 6 องค์ประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นดังนี้

1. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) ความยืดหยุ่นและการปรับตัวหมายถึงความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงานให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสถานการณ์ที่หลากหลายตลอดจนเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและนำมาปรับใช้โดยตั้งอยู่บนหลักการที่เหมาะสมประกอบด้วย 1) การปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง (Adapt to Change) เป็นปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและบริบทตามเวลาที่กำหนดและปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของการทำงานในองค์กรที่ดีขึ้น

2. เกิดความยืดหยุ่นในการทำงาน (Be Flexible) เป็นความสามารถที่รวมผลสะท้อนของงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความเป็นผู้นำที่สร้างสรรค์ให้เกิดผลดีกับการทำงานและ

มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างความสมดุลและความเสมอภาคอย่างรอบด้านเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ของการทำงาน

3. ความเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้นำ (Initiative and Self Direction) ความเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้นำหมายถึงความสามารถในการทำงานที่ตั้งใจพร้อมรับผิดชอบพร้อมเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ และสามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายตามเวลาที่กำหนดไว้ประกอบด้วย 1) การจัดการด้านเป้าหมายและเวลา (Manage Goals and Time) สามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนบนฐานความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนดสร้างความสมดุลในเป้าหมายที่กำหนด (ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว) และใช้เวลาและการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน 2) การสร้างงานอิสระ (Work Independently) โดยกำกับติดตามจำแนกวิเคราะห์จัดเรียงลำดับความสำคัญและกำหนดภารกิจของงานอย่างมีอิสระปราศจากการควบคุมจากภายนอก 3) เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในตนเอง (Be self-directed Learners) มีความมุ่งมั่นสู่ความเชี่ยวชาญทั้งทางด้านทักษะความรู้และขยายผลสู่ความเป็นเลิศเป็นผู้นำเชิงทักษะขั้นสูงมุ่งสู่ความเป็นมืออาชีพมีความเป็นผู้นำในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และสามารถสะท้อนผลและเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากอดีตมุ่งสู่เส้นทางแห่งความก้าวหน้าในอนาคต

4. ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-cultural Skills) ทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมหมายถึงความสามารถทำงานและดำรงชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมและผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายได้โดยไม่รู้สึกรังเกียจหรือแตกต่างแปลกแยกและทำให้งานสำเร็จได้ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพเชิงปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น (Interact Effectively With Others) มีความรอบรู้ในการสร้างประสิทธิภาพจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการ ฟัง-การพูดในโอกาสต่าง ๆ สามารถสร้างศักยภาพต่อการควบคุมให้เกิดการยอมรับในความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ 2) การสร้างทีมงานที่มีคุณภาพ (Work Effectively in Diverse Teams) ยอมรับในข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมและภารกิจงานของทีมงานที่แตกต่างกันหลากหลายลักษณะเปิดโลกทัศน์และปลุกจิตสำนึกเพื่อมองเห็นการยอมรับในข้อแตกต่างสามารถมองเห็นคุณค่าในความแตกต่างเหล่านั้นและพึงระลึกเสมอว่าข้อแตกต่างเชิงสังคมและวัฒนธรรมนั้นสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นแนวคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้โดยการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อการสร้างงานอย่างมีคุณภาพ

5. การเพิ่มผลผลิตและการรู้รับผิดชอบ (Productivity and Accountability) การเพิ่มผลผลิตและการรู้รับผิดชอบหมายถึงการวางแผนและการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่สร้างผลงานที่มีคุณภาพโดยบุคคลและกลุ่มต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันสามารถบริหารจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการของการผลิตประกอบด้วย 1) การจัดการโครงการ (Manage Projects) มีการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของงานและวางแผนจัดเรียงลำดับความสำคัญของงานและ

บริหารจัดการให้เกิดผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง 2) ผลผลิตที่เกิดขึ้น (Produce Results) โดยสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพสูงโดยมีจุดเน้นในด้านต่าง ๆ ได้แก่การทำงานทางวิชาชีพที่สุจริตสามารถบริหารเวลาและโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพเน้นภารกิจงานในเชิงสหกิจ (Multi-tasks) การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันนำเสนอผลงานได้อย่างมืออาชีพและยอมรับผลผลิตที่เกิดขึ้นด้วยความชื่นชม

6. ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อหมายถึงความสามารถที่เข้าถึงองค์กรและทำตามเป้าหมายและความต้องการได้มีความเป็นผู้นำและบริหารจัดการที่จำเป็นในการสนับสนุนการเป็นผู้นำที่ดีมีความสำคัญกับองค์กรหรือกลุ่มที่ทำให้ประสบความสำเร็จและมีความรับผิดชอบต่อการทำงานรวมถึงมีความซื่อสัตย์ และจริยธรรมซึ่งผู้นำและสมาชิกมีความรับผิดชอบต่อและเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนรวมก่อนประกอบด้วย 1) ใช้ทักษะการแก้ไขปัญหาระหว่างบุคคลได้เพื่อนำองค์การบรรลุจุดมุ่งหมาย 2) เป็นตัวกลางหรือผู้ประสานงานที่มีประสิทธิภาพสามารถชี้แนะและนำองค์การก้าวสู่ผลลัพธ์ตามเป้าหมาย 3) ยอมรับความสามารถของคณะทำงานหรือผู้ร่วมงานที่มีความแตกต่างกัน 4) เป็นแบบอย่างในพฤติกรรมที่ผู้อื่นยอมรับได้

ฉัตรชัย สาริกัลยะ และอิสระว่องกุลสลกิจ (2559, น. 3) ได้กำหนด 7 ตัวขับเคลื่อนจะเป็นการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ (D6) เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญตัวหนึ่งที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน รวมถึงลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบนิยามเกษตรสมัยใหม่ คือ 1) การใช้นวัตกรรม การวิจัย และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี 2) การทำการเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) 3) ควบคุมปัจจัยผันแปร เช่น ดิน น้ำ สภาพอากาศ 4) การใช้เครื่องจักรกลเกษตร (Mechanization) และการใช้ให้เต็มประสิทธิภาพ (Utilization) 5) การรวมกลุ่มการผลิต และ 6) มีมาตรฐาน สอบกลับได้ เทียบเคียงได้กับต่างประเทศ (Benchmarking)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ศึกษาเรื่องความร่วมมือของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นสิ่งกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้แก่เงื่อนไขทางด้านบริหารของชุมชนเงื่อนไขที่เกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและเงื่อนไขทางด้านโรงเรียนรวมทั้งการกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนให้ตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนคือผู้นำชุมชนผู้บริหารโรงเรียนคณะกรรมการโรงเรียนคณะครูและผู้บริหารโรงเรียนส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อการดำเนินการ 6) การร่วมดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผลดำเนินการ 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

วัชรยุทธ์ บุญมา (2551) ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็กพบว่ารูปแบบกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 ส่วนคือส่วนที่ 1 ระบบของรูปแบบได้แก่ 1) ตัวป้อนซึ่งประกอบด้วยงบประมาณและทรัพยากรผู้บริหาร และบุคลากรเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมชุมชนรับบทบาทและพร้อมแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมสถานศึกษาและชุมชนมีศักยภาพและพร้อมที่จะหานักวิชาการภายนอกเข้ามาทำงานร่วมกัน 2) กระบวนการประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การสร้างศรัทธาและการให้โอกาสการระดมความคิดเห็นการวางแผนร่วมกันการดำเนินการตามแผนการประเมินผลและการปรับปรุงและการแสดงความรับผิดชอบและร่วมรับผลและ 3) ผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ได้แก่สถานศึกษาและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมผลลัพธ์ด้านผลผลิตได้แก่สถานศึกษาได้รับผลงานตามโครงการส่วนที่สองคือแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ได้แก่การเตรียมสำรวจสภาพปัญหาและสภาพการมีส่วนร่วมศึกษารูปแบบการดำเนินการพัฒนาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและตรวจสอบและประเมินผลถึงความสำเร็จของแผนการดำเนินการและส่วนที่สามคือเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบคือการเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ประจวบ หนูเลี้ยง, เต๋น ชะเนตยั้ง และ นวลพรรณ วรรณสุธี (2558, น. 233) วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและเพื่อพัฒนาแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพัทลุง ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อกำหนดเป็นกรอบการวิจัย 2) การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคเดลฟาย 3) ประเมินรูปแบบที่พัฒนาจากการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม สรุปผลการวิจัย พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นตรงกันว่าจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมควรมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ 1) การร่วมคิด 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมดำเนินงาน 4) การร่วมติดตาม 5) การร่วมประเมินผล และ 6) การร่วมในผลประโยชน์ ผลของการพัฒนาแบบเป็นรูปแบบที่ต้องดำเนินการเป็นกระบวนการขั้นตอนตาม องค์ประกอบ 6 ด้าน แต่ละด้านมีขั้นตอนกระบวนการ ด้านละ 6 ขั้นตอนย่อย การประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากผลการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นด้วยกับองค์ประกอบของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมทุกองค์ประกอบ และจากผลการประเมินความ

คิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแบบสอบถามพบว่า มีระดับความคิดเห็นด้วยกับองค์ประกอบในรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Onikama, Denise (2009, Abstarct) ทำการวิจัยเรื่องการเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การศึกษาของครอบครัวเป็นการวิจัยด้วยการสังเคราะห์งานวิจัยของนักจัดการศึกษาในทวีปแปซิฟิก พบว่าการที่ผู้ปกครองมีความแตกต่างกันโรงเรียนจึงต้องมีการให้ความรู้เพื่อให้เกิดความร่วมมือและมี ทิศทางที่เป็นหนึ่งเดียวการที่บ้านโรงเรียนและชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกันอาจเกิดปฏิสัมพันธ์ที่เป็นทาง ลบหรือบวกก็ได้จึงควรมีการสื่อสารกับเด็กนักเรียนเพื่อผ่านไปยังผู้ปกครองและพบว่า อุปสรรคของ การมีส่วนร่วมเกิดจากการขาดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึงเวลา ภาษาความ เชื่อมั่นต่อโรงเรียนและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

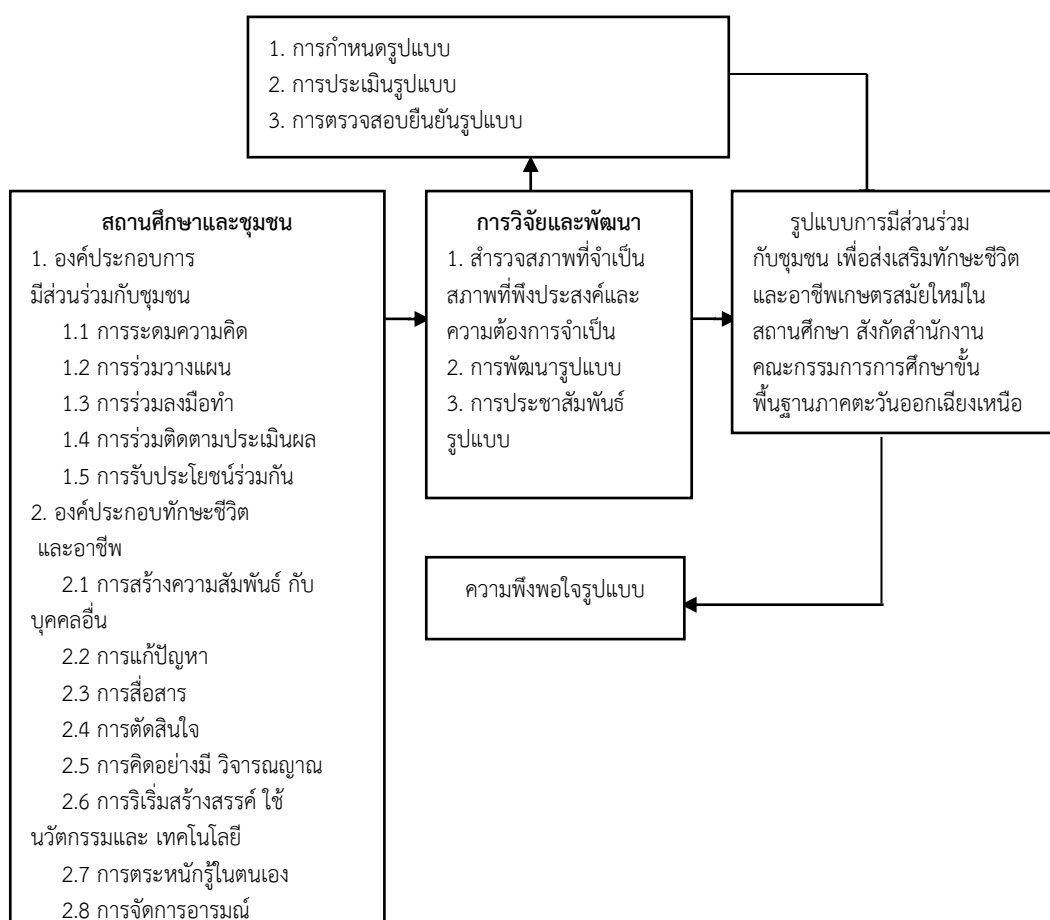
Stamp. Pauline Louise. (1997) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในนโยบาย และการดำเนินการของโรงเรียนในมาลาวิ : ความสมดุลของภูมิปัญญาท้องถิ่นนโยบายระดับชาติและ ความสำคัญของหน่วยงานระหว่างประเทศจากการศึกษาพบว่าในมาลาวิชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ สนับสนุนทรัพยากรในการจัดการศึกษาแต่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและพบว่า คนใน ชุมชนไม่ค่อยกระตือรือร้นในการช่วยเหลือโรงเรียนเท่าใด นักวิจัยที่ทำให้ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาก็เนื่องมาจากชุมชนไม่เข้มแข็งนอกจากนี้โรงเรียนยังอยู่ไกลชุมชนหรือชุมชนนั้นมี หลายโรงเรียนบางโรงเรียนไม่มีคุณภาพทำให้ประชาชนไม่สนใจ และชุมชนขาดแรงกระตุ้นให้เข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาชุมชนไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียนหรือบางแห่งมีหน่วยงานรัฐเข้ามา ช่วยเหลือมากเกินไปและสภาพของชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา (UNESCO Kathmandu (2006) ได้ทำการศึกษาโครงการ United Nations Trust Fund for Human Security Community Centres Project (UNTFHS-CLC- Project) ภายใต้เรื่อง Community Empowerment through Community Learning Centres in Mid and Far Western Regions of Nepal กับ 13 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและ 45 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประจำตำบลโดยในด้านการศึกษาที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาประกอบไปด้วยการวางแผนการ จัดการการปฏิบัติและการประเมินผล

McCoy, Douglas Royce (2002) วิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มโอกาสให้โรงเรียนและชุมชน อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยการวางแผนและพัฒนาาร่วมกันได้อย่างไรโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์บุคคลในหน่วยงานหรือองค์กรมากกว่า 50 องค์กรใช้เวลาทั้งสิ้น 8 เดือนจากกลุ่ม ตัวอย่างที่หลากหลายทั้งผู้กำหนดนโยบายนักวิจัยนักปฏิบัติตั้งแต่ระดับมลรัฐเมืองและท้องถิ่นและ ผู้นำองค์กรท้องถิ่นเพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนในการสร้างการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้นในโรงเรียนท้องถิ่นและโรงเรียนในเขตเมืองซึ่งพบว่ามีขั้นตอน 7 ขั้น คือ

1. รับรู้ถึงโครงสร้างของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น
2. เข้าถึงผู้นำโรงเรียนครอบครัวและเยาวชน
3. สร้างวิสัยทัศน์ร่วมและสร้างแผนงาน
4. สนับสนุนผู้เรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน
5. จัดเรียงลำดับความสำคัญและหาแหล่งงบประมาณ
6. เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงโรงเรียนด้วยระบบขนส่งที่ดี
7. ดำเนินการและเลือกวิธีที่เกิดผลเพื่อดำเนินการต่อไปให้เกิดผลอย่างยั่งยืน

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรกรรมใหม่ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดการวิจัยการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพเกษตรกรรมใหม่ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ